

Innspill til statsbudsjett 2023

Sabima er paraplyorganisasjon for de biologiske foreningene i Norge. Vi jobber for å stanse tapet av naturmangfold.

Et naturbudsjett. Nå!

Nå heter det naturkrise.

Tap av naturmangfold er en akutt utfordring for livet på kloden, også i Norge.

I statsbudsjettet for 2023 må regjeringen vise at **natur og klima skal være rammen for all politikk**, slik det står i Hurdalsplattformen.

Innsatsen må begynne med **2,3 milliarder – et krafttak for naturen**. Gjennom en satsing på områdene omtalt i dette innspillet, kan vi få et statsbudsjett som tar naturkrisen på alvor.

Nasjonal handlingsplan for naturmangfold, Natur for livet, skal være førende for Regjeringens politikk og det er en lang rekke tiltak som ikke er igangsatt og som mangler finansiering. Vi forventer oss et statsbudsjett som både fullfinansierer tiltak, gjennomfører vedtatt politikk og som ser fremover.

For 2023 vil vi trekke frem tre særlig aktuelle satsinger, som vil bringe oss et viktig skritt nærmere en naturvennlig forvaltning:

Et arealnøytralt Norge

Skal vi stanse tapet av naturmangfold må Norge sette mål om å bli arealnøytral, mål om null netto tap av natur. Det betyr at vi må gjenbruke og fortette allerede utbygde arealer fremfor å bygge ut mer natur, og stanse arealforbruket.

Bevar verdifull skog

Vi trenger en kraftig opptrapping av skogvernet og et mer naturvennlig skogbruk for å sikre leveområdene til halvparten av de trua artene våre, som lever i skog og særlig i gammelskog.

Restaurer ødelagt natur

Stortinget har vedtatt å restaurere 15 prosent av ødelagte økosystemer innen 2025. Sabima mener at minst 120.000 kvadratkilometer norsk natur er forringet, og at det med dagens restaureringstempo vil ta hundrevis av år å få tilbake de 15 prosentene med ødelagt natur vi har sagt vi skal tilbakeføre.

Budsjett-teknisk oversikt

Beløpene er endring i millioner kroner sammenlignet med vedtatt budsjett for 2022.

Klima- og miljødepartementet

Kap. 1400, post 01 Drift KLD støttefunksjon for andre sektorer.	40
Kap. 1400, post 21.	
utvikling av ny politikk initiert av KLD.	5
oppdaterte tiltak/handlingsplan for å gjennomføre ny naturavtale.	2
Kap. 1400, post 70. frivillige miljøorganisasjoner og allmenntilretteleggende stiftelser	10
Kap. 1400, post 76.	
tilskuddsordning norsk handlingsplan for naturmangfold.	5
søknadsbasert tilskuddsordning tiltaksplan for fremmede arter.	4
Kap. 1400, ny post. Opprettelse av et restaureringsfond	300
Kap. 1410, post 21. Miljødata	
økologisk tilstand på tvers av overvåkingsprogrammer og tema	20
ny overvåking av økosystemer med store kunnskapshull (kyst og våtmark)	15
utvikling av infrastruktur for overvåkingsdata (økologisk grunnkart, satellittdata mv.)	15
økologisk grunnkart	10
videreføring av insektovervåking på et nasjonalt nivå	20
oppfølging av lange tidsserier	15
generelle støttefunksjon for andre sektorer	40
overvåking og kunnskapsinnhenting for vannmiljøet	20
nasjonal marin verneplan og utredningskapasitet for nye marine verneområder	15
tiltak i kommende handlingsplan for sjøfugler.	8
overvåking av den globalt truede arten ismåke	3
gradvis oppskalering til fullskala insektovervåking	5
Kap. 1410, post 23. øremerket Kyst-MAREANO og SVOer	7
Kap. 1410, post 50.	
miljøforskningsinstituttene	7
opprettelse av eget forskningsprogram for naturen	30
etablering av et syntesesenter for miljø	20
forskning på effekter av klimaendringer og naturmangfold	30
videreføring av fellesutlysningen "Arealer under press"	10
Kap. 1410, post 51.	
nytt forskningsprogram naturbaserte restaureringsmetoder for marine økosystemer	50
forskning på marint vern som tiltak	9
videreføring av <i>Den naturlige skolesekken</i>	10
grunnforskning på bevaring og beskyttelse av biologisk mangfold i havet	100
øremerket forskningsmidler til utvikling av alternativer til torv	8
Kap. 1410, post 70.	
nasjonale oppgaver ved miljøforskningsinstituttene	9
naturregnskap: metodeutvikling, satellittovervåking, piloter	27
Kap. 1410, ny post. følgeforskning til overvåking av økologisk tilstand og økosystemfunksjoner	50
Kap. 1411, post 01. Drift Artsdatabanken. dekke opp en vesentlig økt oppgaveportefølje	20
Kap. 1411, post 21. styrke arbeidet med Artsprosjektet	3
Kap. 1411, post 70. arter og naturtyper i Artsprosjektet	20
Kap. 1411, ny post. kvalitetssikringsystem i regi av Artsdatabanken	5
Kap. 1420, post 01 Driftsutgifter Miljødirektoratet	
nasjonale planer for vesentlig økt restaureringstempo i alle hovedøkosystemer	10
«kapasitetsbygging skogvern» hos Miljødirektoratet og Statsforvalterembetene	4
nye oppgaver	30
Kap. 1420, post 21 Spesielle driftsutgifter Miljødirektoratet	
nasjonal standard for infrastrukturen i et naturregnskap	9
utarbeidelse av spesifikke handlingsplaner for fremmede arter	5
gjennomføring av tiltaksplan fremmede arter	30
planer og tiltak for arter og naturtyper	39,5

SABIMA

øremerket naturstrategi våtmark	5
villrein	5,5
øremerket kunnskapsgrunnlag for forvaltning verneområder	20
kunnskapsinnhenting myr/våtmark i regi av Miljødirektoratet og Statsforvalterne	8
Kap. 1420, Post 22.1. kalking av forsurede vassdrag	10
Kap. 1420, Post 22.3.	
statlige vannmiljøtiltak og vassdragsrestaurering	70
øremerket økte statlige bidrag til vannregionene og vannområdekoordinatorene	10
Kap. 1420, post 31. skjøtsel i verneområder	10
Kap. 1420, post 32. øremerket fylkesvise verneplaner	10
Kap. 1420, post 33. øremerket nytt vern av myr	8
Kap. 1420, post 34. arbeid med ny nasjonalparkplan.	20
Kap. 1420, post 35. Skogvern	315
Kap. 1420, post 38. naturstrategi våtmark, inkludert restaurering av myr og annen våtmark	50
Kap. 1420, post 60. tilskudd for utarbeidelse av kommunedelplaner naturmangfold	30
Kap. 1420, post 61. Natursats i kommunen	100
Kap. 1420, post 70. naturregnskap: metodeutvikling, satellittovervåking, piloter	27
Kap. 1420, post 73. konfliktdempende tiltak knyttet til store rovdyr	35
Kap. 1420, post 77. øremerket de naturfaglige organisasjonene	3
Kap. 1420, post 81.	
øremerket verdiskapning knyttet til nasjonalparkene	10
tilskudd til utvalgte kulturlandskap	10
økte tilskudd til ville pollinerende insekter	5
gjennomføring av tiltaksplanen for ville pollinerende insekter	3
Kap. 1420, post 82.	
tilskudd til tiltak for arter og naturtyper	50
ny tilskuddsordning for tiltak for å bedre tilstanden for sjøfugler	10
tilskudd kunnskap om miljøvennlige alternativer til torv	4
Sum	1 923

Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Kap 525, post 01 driftsutgifter	
Statsforvalteren gis ansvar for dispensasjonsbehandling .	60
øremerket veiledningskapasitet hos Statsforvalterembetene	20
Kap. 500, post 21. spesielle driftsutgifter	
utrede kommunens inntektssystem	2
pilotprosjekt på krav til naturbudsjett i konsekvensutredninger	5
forankre mål om arealnøytralitet i plan- og bygningsloven	10
fastsette arealnøytralitet som mål ved offentlig anbud	7
kompetanseløft på natur og klima i alle kommuner	60
Sum	164

Kunnskapsdepartementet

Kap. 222, post 01. øke antall undervisningstimer i naturfag på alle trinn	10
Kap. 226, post 22. øremerket utdanning og etterutdanning av lærere med spesialkompetanse i naturfag	20
Kap. 272, post 52. øremerket økte midler til kvalitet i høyere utdanning	10
Sum	40

Landbruks- og matdepartementet

Kap. 1149, post 71 Reduksjon i midler til drift i vanskelig terreng	-15
Kap. 1149, post 73.	
Fjerne bevilgning til skog-, klima- og energiltak	-36
Beholde bevilgning til Skogfrøverket	9
Kap. 1150, post 50.	
lukka hogster som ledd i restaurering av skog.	75
restaurering av kulturlandskap (SMIL)	25
restaurering av kulturlandskap (RMP)	25
metodeutvikling og kartlegging av biologisk gammel skog.	20
Kutt støtte til veibygging og drift i vanskelig terreng	-24
gjennomføring av pollinatorstrategien	3
økt satsing på utvalgte kulturlandskap	10
Kap. 1150, post 74.	
Økt støtte til vannmiljøtiltak bl.a. regionalt miljøprogram	19
styrke miljøtiltak i landbruket	30
Kap. 1150, post 77.12. til NIBIOs arbeid med pollinatorvennlige naturfrøblandinger	1,5
Sum 142,5	

Finansdepartementet

Kap. 1600, post 21. utredning av CO ₂ -avgift på bruk av torv	2
Sum påplussinger	2 346,5
Sum kutt	-75
Sum (netto)	2 271,5

Innhold

Budsjett-teknisk oversikt.....	2
Innhold	5
Arealnøytralitet og naturregnskap.....	6
Naturregnskap.....	6
Kunnskapsgrunnlag for naturregnskapet: styrket naturkartlegging og miljøovervåking	8
Finansiering av arealnøytralitet som styringsmål i norsk arealforvaltning.....	10
Restaurering av forringet og ødelagt natur	12
Skogvern og miljøvennlig skogbruk	15
Forskning	16
Utdanning.....	17
Dispensasjonsbehandling.....	18
En sterk miljøforvaltning	18
Fremmede arter.....	19
Artsdatabanken	20
Trua arter og naturtyper.....	21
Vannforvaltning	22
Vern av sårbar natur.....	23
Konfliktdempende tiltak for rovvilt	24
Livet i havet	24
Myr og annen våtmark.....	25
Insekter og kulturlandskap.....	27
Miljø- og naturfaglige organisasjoner.....	28
Gjennomføring av ny naturavtale.....	29

Arealnøytralitet og naturregnskap

Arealendringer er den største trusselen mot naturmangfold. Ni av ti arter på rødlista trues av arealendringer. Ett leveområde mindre betyr at mange individer innenfor en art dør, men sjelden at arten utrykkes. Men når det blir ett leveområde her og ett der – i det uendelige, begynner det å bli vanskelig å opprettholde en sterk nok bestand til at den kan bestå over tid. Det er denne bit-for-bit-nedbyggingen av norsk natur som har ført til at så mange arter nå er trua av arealendringer ifølge den norske rødlista.

Skal vi stanse tapet av naturmangfold må vi få kontroll med forbruket av natur. Det er allerede et mål at Norge skal bli klimanøytralt, det vil si at vi ikke slipper ut mer klimagasser enn vi tar opp – netto nullutslipp. På samme måte mener Sabima at Norge skal bli arealnøytralt, at vi ikke skal ta av mer natur enn vi klarer å restaurere – netto null tap av natur. Fremfor å bygge ut mer natur, må vi gjenbruke og fortette allerede utbygde arealer og i langt større grad restaurere ødelagt natur. Sabima jobber for at målet om arealnøytralitet får gjennomslag hos politikere og i forvaltningen og at det blir en målestokk for god naturforvaltning.

Å måle arealnøytralitet krever et nasjonalt naturregnskap. Statsbudsjettet må sikre utvikling og utarbeidelse av naturregnskap. Naturregnskapet må utarbeides så det kan bli et styringsverktøy i alle kommuner. Statsbudsjettet må sikre finansiering av arealnøytralitet som styringsmål for arealforvaltningen.

Naturregnskap

Kap. 1420, post 21. Økes med **9 mill.** for å fastsette en nasjonal standard for infrastrukturen i et naturregnskap.

Kap. 1420, post 70. Økes med **27 mill.** til naturregnskap: metodeutvikling, satellittovervåking, piloter

Kap. 1410, post 21. Økes med **85 mill.** til miljøovervåking for å dekke:

1. **20 mill.** øremerket styrking av økosystembasert overvåking for å vurdere økologisk tilstand på tvers av overvåkingsprogrammer og tema
2. **15 mill.** øremerket etablering av ny overvåking av økosystemer med store kunnskapshull (kyst og våtmark)
3. **15 mill.** er øremerket utvikling av infrastruktur for overvåkingsdata med andre relevante data fra ulike kilder (økologisk grunnkart, satellittdata mv.)
4. **10 mill.** økologisk grunnkart
5. **20 mill.** øremerket videreføring av insektovervåking på et nasjonalt nivå
6. **15 mill.** øremerket oppfølging av lange tidsserier som står i fare for å kuttes

Kap. 1410, ny post. **50 mill.** til følgeforskning til overvåking av økologisk tilstand og økosystemfunksjoner.

Kap. 1410, post 70. Økes med **9 mill.** øremerket nasjonale oppgaver ved miljøforskningsinstituttene.

Totalt naturregnskap 186 mill.

I Hurdalsplattformen sier regjeringen at den vil: «*Utvikle gode metoder for hvordan man fører naturregnskap, der ulike naturtyper vektes i tråd med deres naturverdi.*» Sabima vil i det følgende komme med forslag til hvordan regjeringen raskt kan igangsette metodeutvikling, kartlegging og overvåking som kan fylle et slikt regnskap med innhold.

Et naturregnskap vil gi samfunnet et kunnskapsgrunnlag for de avveiningene ulike myndigheter og sektorer gjør mellom bruk av arealer i dag og konsekvenser for naturen og økosystemenes kapasitet til å levere økosystemtjenester i framtiden.

I 2020 vedtok FN et system for økosystemregnskap, der økosystemtilstanden og økosystemtjenestene skal synliggjøres som en del av nasjonalregnskapet. EU vil i løpet av 2022 forankre denne metodikken i EUROSTAT-systemet, som betyr at Norge vil få det som et krav. Norske myndigheter i alle sektorer og på alle nivåer må legge denne metodikken til grunn.

Dette arbeidet kan starte nå, men for at dette skal bli et system som legger naturen til grunn for arealforvaltningen, må staten fastsette at vi trenger et heldekkende kart over økosystemene som viser arealendringer-, den økologiske tilstanden- (basert på fagsystem for økologisk tilstand) og naturgodene til økosystemene med et presisjonsnivå som gjør det forvaltningsrelevant ned på kommunenivå.

Naturregnskap=økosystemregnskap (tre kartlag):

1. Arealregnskap: økosystemenes utbredelse og endring i kart
2. Økologisk tilstandsregnskap: viser kvaliteten på økosystemet
3. Naturgoderegnskap: viser hvilke tjenester naturen gir oss

Finansiering av metodeutvikling og pilotprosjekter for å etablere et operativt naturregnskap: 29 mill.

En rekke kommuner har gjort vedtak om å utvikle arealregnskap. Det politikerne etterspør er et økosystemregnskap som blant annet gir dem mulighet til å vurdere § 10 (samlet belastning) i naturmangfoldloven. Dette forutsetter et heldekkende økosystemkart, men dette har miljøforvaltningen ikke etablert i dag.

Kun et av fire av de mest verdifulle naturområdene i Norge er kartlagt. Med nye metoder hevder nå forskningsmiljøene at det vil være mulig å utarbeide heldekkende økosystemkart basert på fjernmålingsteknologi. Det innebærer at med presise satsninger kan hele Norge bli kartlagt ned på økosystemnivå (hav, kyst, elver og innsjøer, våtmark, skog, kulturlandskap og åpne lavlandsområder og fjell) og de hvert enkelt områdes tilstand. Denne teknologien kan brukes til å utvikle naturregnskap, som gir en oversikt over arealendring, tilstand og naturgoder for alle økosystemer.

Kunnskapen om tilstanden på kommunens areal kan f.eks. benyttes til å

- i) prioritere å ivareta naturarealer i god økologisk tilstand
- ii) identifisere arealer i dårlig tilstand og deretter prioritere arealer for restaurering inklusive skjøtsel
- iii) prioritere områder for økologisk kompensasjon

Sabima er i dialog med flere forskningsinstitusjoner som viser til at både pilotprosjekter og metodearbeidsutvikling må plass for å kunne gi forvaltningsrelevant informasjon om økosystemene på kommunenivå.

Av NINA anbefales det en metodeutvikling, der det i første omgang testes 80 prosent og føres regnskap 20 prosent. Det finnes allerede satellitteknologi som gjør at samferdselsaktører og kommunene kan føre enke regnskap over arealbruk av økosystemer.

SSB sitter med gode forutsetninger for å bidra sterkt i arbeidet med utvikling av infrastruktur for naturregnskap, basert på kriteriene fra FNs økosystemregnskap, via byråets bidrag i utvikling av dette via EUROSTAT. Sabima foreslår økte midler til SSB på 9 mill., som er ressursbehovet anslått av SSB selv.

Sabima foreslår spesifikke tiltak for utvikling av et operativt naturregnskap:

- fastsette en nasjonal standard for infrastrukturen i et naturregnskap
- pilotprosjekt for et heldekkende økosystemkart basert på fjernmåling
- metodeutvikling for å vise arealendring i naturregnskapet
- pilotprosjekter for høyere oppløsning av kart over økologisk tilstand, som kan inngå i naturregnskap på kommunenivå
- utvikle modeller som kobler sammen økosystemtilstand med naturgoder (temakart)

Kunnskapsgrunnlag for naturregnskapet: styrket naturkartlegging og miljøovervåking

Et solid og representativt fagsystem for økologisk tilstand er viktig for bevaring av naturmangfold og bærekraftig forvaltning av naturressurser. Dette krever gode overvåkingsdata som produseres av lange tidsserier fra ulike økosystemer, som representerer tilstrekkelig ulikheter i geografi, naturtyper, artsgrupper og påvirkningsfaktorer, og er tilgjengelige for videre bruk i forskning, syntesearbeid og formidling.

Norsk naturovervåking har flere mangler som gjør det utfordrende å vurdere økologisk tilstand: Kun et fåtall av økosystemene overvåkes, vi har lav kunnskap om linken mellom økologisk tilstand og samlet belastning av påvirkningsfaktorer, og vi mangler en solid infrastruktur for bruk og syntesearbeid av overvåkingsdata på tvers av overvåkingstema og programmer. I tillegg trengs følgeforskning til overvåkingen for å kunne undersøke årsakssammenhenger og videreutvikle metodikk.

Bruk av overvåkingsdata på tvers av programmer er nødvendig for å observere utvikling i naturen og årsaker til utviklingen, inklusive samlet belastning, slik at man kan identifisere forvaltningstiltak. For å sikre tilgjengelige overvåkingsdata, et solid syntesearbeid, god formidling og tverrfaglig bruk av data, er det behov for datainfrastruktur. Per i dag mangler vi en samlet infrastruktur for overvåkingsdata på tvers av overvåkingstema og programmer, og det er stort behov å få plass en finansiering til videreutvikling av LivingNorway som et infrastrukturensystem for overvåkingsdata.

Det er også et stort behov for å kartlegge marint naturmangfold langs kysten for å se på utbredelse av viktige marine naturtyper som ålegras, tareskog, ruglbunner, muslingbanker og tidevannsseng/sump, hvilke biologisk mangfold de huser og hvilke roller de har i f.eks. karbonlagring. Kartene vi har for viktige naturtyper som tareskog og ålegrasenger begynner å bli utdatert.

Økologisk grunnkart

I anmodningsvedtak (2015-2016: 678) ber Stortinget regjeringen «styrke arbeidet med et økologisk grunnkart for Norge med naturtyper, arter og landskapstyper», noe som også står i den norske handlingsplanen for naturmangfold. I tillegg til å sette oss i langt bedre stand til å ta vare på naturen, vil et slikt kart over verdifull natur bidra til å redusere konflikter, forsinkelser og kostnader i utbyggingssaker. Det er bra at arbeidet med et økologisk grunnkart for Norge er godt i gang. Etter lovende opptrapping i bevilgningene de første årene etter 2015, har økningen i statsbudsjettet for 2019 og 2020 ikke vært tilstrekkelig for ønsket framdrift. Det er også behov for klarere styring av arbeidet slik at det prioriterer kvalitetskartlegging av de mest verdifulle området, slik Stortinget har bestilt. I 2020 ble en [kartportal for økologisk grunnkart](#) lansert.

Kun et av fire av de mest verdifulle naturområdene i Norge er kartlagt. Det betyr at vi mangler et solid og tilgjengelig kunnskapsgrunnlag om hvor den trua naturen finnes. Skal vi få det må vi kartlegge naturen vår, både for arter og naturtyper. Dette ser også utbyggerne store fordeler av. Derfor ba Sabima sammen med 17 andre organisasjoner i industri, kommunesektor, primærnærings, øvrig næringsliv samt miljø- og friluftslivsorganisasjoner klima- og miljøministeren i 2015 om et kunnskapsløft for naturen. Dette har også fått bred politisk oppslutning.

Styrke rammen for miljøovervåking

Sabima mener det er spesielt viktig å ta vare på lange tidsserier samtidig som man etablerer ny overvåking av økosystemer der det er lite kunnskap, slik som for eksempel kyst og våtmark og flere artsgrupper. Det må også legges økonomisk til rette for at Miljødirektoratet kan starte nye overvåkingsprogrammer samtidig som de har ressurser til å ta vare på eksisterende og lange tidsserier, og sikre god samordning av innsamling av prøver og bruk av lokaliteter på tvers av overvåkingsprogrammer for å sikre en økosystembasert overvåking.

Økologisk tilstand

Sabima foreslår at det opprettes en ny varig post til formålet: følgeforskning av økologisk tilstand og økosystemfunksjoner. Dette inkluderer blant annet utvikling av økosystembasert overvåking, dynamiske modeller, og testing av ny metodikk. Følgeforskning er nødvendig for å kunne analysere og finne årsaker til de endringer som skjer, samt utvikle og teste nye overvåkingsmetoder over tid mot

eldre, etablerte metoder. Dette er særskilt viktig i en tid hvor klimaendringer, inkludert oppvarming, havforsuring, inntog av nye arter og sykdommer, vil påvirke «baseline» for miljøtilstand, samt økosystemfunksjoner og -tjenester.

Styrke nasjonale oppgaver hos miljøinstituttene

Midlene over kapittel 1410 post 70 går til viktige nasjonale oppgaver som faglig støtte for miljøforvaltningen i nasjonale og internasjonale organer, databasetjenester, opprettholde nasjonale referansesamlinger, videreutvikling av kunnskapsgrunnlaget for forvaltning av ville laksebestander, videreføring av viktige lange overvåkningsserier og en rekke andre oppgaver. Sabima mener det er viktig å øke midler for nasjonale oppgaver for å sikre at miljøforskningsinstituttene kan bidra med faglig rådgivning til miljøforvaltningen, informasjons- og opplysningsarbeid overfor forvaltning, kvalitetssikring av data videreføring av viktige lange overvåkningsserier, og etablering og vedlikehold av relevante nasjonale databaser.

I tillegg til arbeidet i regi av Artsdatabanken, påpekes det i handlingsplan for norsk natur at det er behov for kunnskap om en rekke viktige tema for naturmangfold: verdien av og indikatorer for økosystemtjenester, og integrere dem i analyser og beslutningsprosesser; behov for bedre ivaretagelse av økologiske sammenhenger og hvordan det best kan gjøres; kartlegging av naturtyper som er truet, viktige for mange arter eller dekker sentrale økosystemer; forbedrede kartdatabaser, videreutvikle indikatorer for naturpåvirkning; analyseverktøy metoder for å overvåke klimarelaterte endringer i naturmangfold; nasjonal areal- og miljøstatistikk. I dag er det ikke tilfredsstillende informasjon for å vurdere tilstanden for økosystemene på kommunenivå, til tross for at svært mange avgjørelser tas på dette nivået. God og oppdatert kunnskap om tilstand og utvikling for artsgrupper som insekter, fugler og pattedyr og deres leveområder mangler.

Med økt finansiering vil naturindeks og rødlista bli en del av meget verdifullt kunnskapsgrunnlag for å kunne framstille økologisk tilstand på kommunenivå.

Sabima foreslår å spesielt følge opp gamle tidsserier og etablere ny overvåking i økosystemer med lite kunnskap (som for eksempel kyst og våtmark) og flere artsgrupper. Det må også legges økonomisk til rette for god koordinering mellom overvåkingsprogrammene. Det må opparbeides kunnskap om forholdet mellom økologisk tilstand og samlet belastning av påvirkningsfaktorer, og mangelen på solid infrastruktur for overvåkingsdata på tvers av overvåkingstemaer og programmer må utbedres. God koordinering av overvåkingsdata på tvers av programmer er nødvendig for å identifisere og gjennomføre effektive forvaltningstiltak.

Finansiering av fullføring av fagsystemet for god økologisk tilstand: 12 mill.

Det er behov for å videreutvikle og ferdigstille alle indikatorene for fagsystem for økologisk tilstand og fastsette mål for tilstand, og utvikle virkemidler. Dette i tråd med Stortingsvedtak og mål i natur for livet – handlingsplan for naturmangfold.

Fagsystemet for økologisk tilstand kan videreutvikles til å fungere som et verktøy og kunnskapsgrunnlag til avveininger i lokal arealforvaltning, bl.a. av kommuner og sektorer. Et system for lokal bruk må henge tett sammen med fagsystem for økologisk tilstand, men den lokale tilnærmingen kan også etter detaljert protokoll støtte seg på tilleggsindikatorer fra lokale registreringer samt konkret kunnskap om påvirkninger, såkalt støtteparametere på tilsvarende måte som for vannforekomster etter vannforskriften. Lokal bruk trenger også relevante indikatorer relatert til restaurering av natur. Målet er at kunnskapen om økologisk tilstand kan fremstilles i naturregnskapet.

Koble økologisk grunnkart sammen med naturregnskapet: 10 mill.

For å virkelig utnytte mulighetene i fjernmåling, trengs data på bakken for å utforme god maskinlæring og presise analyser. Utfordringen med økologisk grunnkart og NiN-kartleggingen er at den ikke er arealrepresentativ. Vi trenger derfor betydelig forskning på å koble disse systemene sammen.

Finansiering av sammenstilling og drift av naturregnskapet: 10 mill.

I dag mangler vi en samlet infrastruktur for overvåkingsdata på tvers av overvåkingstema og programmer, og det er stort behov å finansiere slik infrastruktur. Det samme gjelder data for

arealendring, tilstand og naturgoder. Sabima mener det ikke er hensiktsmessig at kommunene og etatene sammenstiller dette selv og hver for seg, og det bør i stedet være en statlig oppgave å sammenstille naturregnskapet til et enkelt og tilgjengelig verktøy som kommunene og andre arealmyndigheter kan ta i bruk i utforming av planer og vedtak.

Konsekvensutredninger med krav til naturbudsjett, piloter og utredning: 5 mill.

I 2021 gjennomførte Multiconsult på vegne KLD en evaluering av konsekvensutredninger, og resultatene var nedslående. Ingen konsekvensutredninger hadde vurdert konsekvenser for økosystemtjenestene, 57 prosent hadde ikke vurdert samlet belastning, og 75 prosent hadde ikke en vurdering av null-alternativet (hva som hadde skjedd om en ikke hadde bygget). Dette kunne ha vært løst med ett grep: krav om naturregnskap. Sabima mener derfor konsekvensutredningsforskriften må utvides med krav om naturregnskap i hvert enkelt prosjekt. For å teste ut hvordan dette kan fungere i praksis, bør det gjennomføres pilotprosjekter.

Finansiering av arealnøytralitet som styringsmål i norsk arealforvaltning

Kap. 1420, post 60. Økes med **30 mill.** til tilskudd for utarbeidelse av kommunedelplaner naturmangfold.

Kap. 1420, post 61. Økes med **100 mill.** til opprettelse tilskuddsordningen *Naturesats i kommunen*.

Kap. 500, post 21. **2 mill.** til å utrede endring av kommunens inntektssystem for å belønne kommuner som tar vare på naturmangfoldet.

Kap. 500, post 21. **5 mill.** til pilotprosjekt på krav til naturbudsjett i konsekvensutredninger.

Kap. 500, post 21. **10 mill.** til å forankre mål om arealnøytralitet i plan- og bygningsloven.

Kap. 500, post 21. **7 mill.** til å fastsette arealnøytralitet som mål ved offentlig anbud.

Kap. 500, post 21. **60 mill.** til kompetanseløft på natur og klima i alle kommuner

Totalt 199 mill.

Norge trenger et nasjonalt styringsmål for å løse naturkrisen, slik en har målet om lavutslippssamfunnet for å løse klimakrisen. Sabima mener dette bør være et mål om **arealnøytralitet**. Målet kan sikres gjennom virkemidler i plan- og bygningsloven, men loven må forsterkes med et nytt formål: null netto tap av natur. For å innfri mål om arealnøytralitet er hovedtiltakene å unngå å bygge i viktig natur, gjenbruk av nedbygde arealer, restaurering av ødelagt natur og krav om økologisk kompensasjon.

Forankre arealnøytralitet i plan- og bygningsloven, utredninger og piloter: 10 mill.

Arealvedtak som fører til nedbygging av viktig natur, gjør at vi mister vi naturmangfold bit for bit. Mål for arealnøytralitet med dertil hørende virkemidler bør som nevnt over forankres i plan- og bygningsloven.

Sabima foreslår utredninger som kan utarbeide standarder for dette arbeidet. Det må gjennomføres pilotprosjekter som tester ut i praksis hvordan kravene kan stilles og evaluerer resultatene.

Mens naturregnskap bør legges til grunn for utforming av arealplaner, bør målet om arealnøytralitet understøtte dagens hovedprinsipp i plan- og bygningsloven om at *arealbruk skal styres gjennom de rammene som vedtas i arealplaner*. Dette fordi en slik kobling ikke vil undergrave overordnede arealplaner (spesielt utbyggingsområder med formål bebyggelse og anlegg), hvis disse er utformet i tråd med naturregnskapet.

For å sikre et system som gir netto null tap av natur, må regjeringens politikk styrkes. I stortingsmeldingen *Natur for livet – norsk handlingsplan for naturmangfold*, og i *Forventninger til regional og kommunal planlegging* er det lagt følgende prinsipper til grunn (utdrag under):

«Ved arealinngrep og arealbruk skal det så langt mulig – sett i lys av andre samfunnsformål –

tas vare på den mest verdifulle naturen. Dette krever god planlegging basert på et godt og oppdatert kunnskapsgrunnlag. Dersom viktige naturverdier står i fare for å bli forringet eller ødelagt, er den foretrukne løsning i utgangspunktet å velge en annen lokalisering for tiltaket.»

Disse dokumentene viser til at tiltakshierarkiet for utbygging (fra høyest prioritet: unngå negativ påvirkning, begrense og redusere påvirkning, restaurere i etterkant av inngrep, kompensere for å motvirke resterende negativ effekt) skal følges. Hvordan kommunen gjennomføre krav om økologisk kompensasjon er det behov for ytterligere utvikling av. Det har foregått flere piloter for dette i statlige prosjekter, spesielt innen vegbygging.

Videre må det beskrives hvordan naturregnskapet, og spesielt tilstanden til økosystemene, skal legges føringer for hvilke arealer i gitte prosjekter som skal kompenseres og hvilke økosystemer som i praksis er umulig å restaurere, og derfor ikke kan tillates bygd ned. Utredningen må i tillegg klargjøre forholdet mellom areal ødelagt natur og areal natur som kreves restaurert. Siden restaurert areal sjelden får samme økologiske kvaliteter som uberørt natur, må arealet som restaureres være større enn det som ødelegges.

Sette arealnøytralitet som anbudskrav i offentlige samferdsels- og energiutbygninger: 7 mill. Offentlig myndigheter kan sette anbudskrav i offentlige utbygninger (samferdsel, energi med videre), og Sabima mener arealnøytralitet bør være et slikt krav. Ved å innføre en streng praktisering av tiltakshierarkiet på alle slike prosjekter (i tillegg til krav om naturregnskap i konsekvensutredningene), vil det tvinges fram traseer og arealbruk som tar bedre hensyn til natur, da kompensasjon av de viktigste og mest sårbare naturene vil være ekstremt dyrt og i noen tilfeller umulig.

For å lage standarder for hvordan slike anbudskrav kan settes, må det gjennomføres pilotprosjekter som utreder og tester ut i praksis hvordan kravene kan stilles og evaluerer resultatene.

Kompetanseløft på plan og naturmangfold i kommuner: 60 mill.

Kommunene spiller en nøkkelrolle for å nå målsetningen om et arealnøytralt Norge og stanse tapet av naturmangfold. I [Naturkampen](#), som Sabima utviklet første versjon av i 2020, har vi samlet tilgjengelige naturdata om kommunene fra KOSTRA og andre offentlige kilder, og rangert kommunene etter tretten valg de har gjort som påvirker naturmangfoldet. Resultatet viser at mange kommuner i for liten grad evner å nå nasjonale målsetninger for naturforvaltning. Dette sammenfaller med funn i forskningsprosjektet EVAPLAN, som sier at den manglende kapasiteten og kompetansen på plan og naturmangfold i kommunene fører til at hensynet til naturmangfold ikke ivaretas i tråd med lovgivers intensjon.

Kommunene vil i årene fremover ha behov for økt kapasitet og kompetanse for å møte både eksisterende og kommende krav og muligheter for å ta vare på naturmangfoldet. Kommunene må blant annet:

- Rullere gamle reguleringsplaner: [Sivilombudsmannens gjennomgang av dispensasjoner i strandsonen](#) viser at mangel på gode reguleringsplaner og kommuneplaner medfører en lang rekke dispensasjoner, hvorav mange er gitt på ulovlig grunnlag.
- Tilpasse kommuneplanens arealdel til et kommende naturregnskap der verdifull natur hensyntas, og der naturfiendtlige utbyggingsområder lukes ut.
- Klargjøre kommunens forvaltningsapparat og forvaltningssystemer for en arealnøytral fremtid.

Det er behov for et løft til plankontorene i norske kommuner. Det trengs også et løft på naturmangfoldkompetanse for å styrke planene, men også kunne gi god informasjonen til politikere og innbyggere om nødvendigheten av at den viktigste og sårbare naturen lokalt beskyttes. Vårt budsjettinnspill anbefaler at 1/3 av kommunene får en økning i rammebetingelser tilsvarende 1 stilling.

Tilskudd til kommunedelplan for naturmangfold: 30 mill.

Sabima foreslår å beholde og styrke ordningen med tilskudd til kommunedelplan for naturmangfold. Så langt har 62 kommuner startet opp eller fullført en kommunedelplan naturmangfold. Det systematiske arbeidet med kommunedelplaner for naturmangfold kom i gang som en oppfølging av Meld. St. 14 (2015-16) Natur for livet – norsk handlingsplan for naturmangfold. I evalueringen, som bidro til videreføring og etablering av tilskuddspost var erfaringene at arbeidet har bidratt til et

kompetanseløft og gitt verdifull informasjon om naturmangfold i kommunene. Kommunene har fått et revitalisert fokus på naturmangfold, spesielt naturmangfold av lokal betydning.

Gjennom å utvikle en kommunedelplan naturmangfold med en handlingsplan, forankrer en både innbyggerinvolvering og gode prosesser for hvilke tiltak for å restaurere og beskytte naturmangfoldet som bør prioriteres i kommunen. Dette kan også ligge til grunn for å utvikle gode søknader til *Natursats*. Etter å ha vært med på utvikling av flere planer, anbefaler Sabima at Statsforvalteren spiller en sentral rolle i utvikling av disse kommunedelplanene, da Statsforvalteren både sitter på god kunnskap om lokale naturverdier og helhetlig naturforvaltning. Dette betyr at det må legges inn økte ressurser til Statsforvalteren, noe vi beskriver under kapittelet *Norsk naturforvaltning*).

Sabima foreslår å øke tilskuddet per kommune til 500.000 kr per kommune for å sikre kvalitet og gjennomslag. Dersom en legger opp til et løp med 60 kommuner i året, vil summen bli 30 millioner.

Opprette tilskuddsordningen *Natursats*: 100 mill.

Mange kommuner som har søkt prosjekter for å kartlegge natur, åpne lukkede bekker og elver eller restaurere slåttemark har fått nei av *Klimasats*, da dette ikke faller under støtteordningens innsjøn. Vi trenger en støtteordning slik at kommuner kan sikre mer natur og restaurere mer natur. En slik ordning ble [foreslått av Ap, Sp, SV og MDG i deres merknader til statsbudsjettet](#). I *Klimasats* ble det i perioden 2016-2018 tildelt 400 mill. til 600 prosjekter. Sabima ser for seg at det settes av 100 mill. de to første årene, før ordningen evalueres.

Belønne kommuner som tar gode natur- og klimavalg gjennom inntektssystemet: 2 mill.

Kommuner som gjennom god planstyring reduserer naturtap og klimautslipp bør belønnes for dette. Denne belønningen bør være større enn de inntekter som kommuner som bygger ned natur og bidrar til mer klimautslipp får. Det kommunale inntektssystemet, som i stor grad påvirker kommunenes handlingsrom, hvilke oppgaver de kan løse, og hvordan de gjør det kan være løsningen for dette belønningssystemet. Gitt kommunenes særskilte rolle i løsningen av natur- og miljøutfordringene, mener vi KMD må igangsette en utredning om hvordan inntektssystemet bør formes for å fremme kommuner som ivaretar naturmangfoldet og miljøet.

Restaurering av forringet og ødelagt natur

Kap. 1420, post 01. Økes med **10 mill.** til utarbeiding av nasjonale planer for vesentlig økt restaureringstempo i alle hovedøkosystemer.

Kap. 1400, ny post. Opprettelse av et restaureringsfond på **300 mill.**

Kap. 1150, post 50. Landbrukets utviklingsfond (LUF) økes med **75 mill.** (tilsvarende kutt beskrevet under skogkapittelet) øremerket tilskudd til omlegging til lukka hogster som ledd i restaurering av skog.

Kap. 1150, post 50. Landbrukets utviklingsfond (LUF) økes med **25 mill.** øremerket restaurering av kulturlandskap gjennom SMIL-ordningen

Kap. 1150, post 50. Landbrukets utviklingsfond (LUF) økes med **25 mill.** øremerket restaurering av kulturlandskap gjennom Regionalt miljøprogram (RMP)

Kap. 1150, post 74. Økes med **19 mill.** til vannmiljøtiltak under regionalt miljøprogram.

Kap. 1420, Post 22.1. Økes med **10 mill.** for å dekke behovet for kalking av forsuredde vassdrag.

Kap. 1420, Post 22.3. Økes med **70 mill.** til statlige vannmiljøtiltak og vassdragsrestaurering.

Kap. 1420, post 38. Økes med **50 mill.** til regjeringens naturstrategi for våtmark, inkludert restaurering av myr og annen våtmark.

Kap. 1410, post 51. Øremerke **50 mill.** til å etablere et nytt forskningsprogram for forskning på naturbaserte restaureringsmetoder for marine økosystemer.

Totalt restaurering: **634 mill.**

Vi er inne i det FN har utpekt til tiåret for restaurering av natur, og Hurdalsplattformen sier at "*tap av sårbar natur skal forebygges og repareres*". Da Stortinget behandlet nasjonal handlingsplan for naturmangfold i 2016, [ble det i vedtak 669](#) besluttet at vi skal restaurere 15 prosent av de forringede økosystemene innen 2025. Nå er det nesten seks år siden Stortingets vedtak fra mai 2016, men fremdeles foreligger ingen samlet oversikt eller kostnadsestimat over restaureringsbehov i norsk natur.

Derfor har [Sabima regnet på det selv](#) og kommet frem til at minst 120.000 kvadratkilometer norsk natur er forringet, og at det med dagens restaureringstempo kan ta hundrevis av år å få tilbake de 15 prosentene med ødelagt natur vi har sagt vi skal tilbakeføre. Sabima beskriver metoder og anslår kostnader for å nå målet vedtatt av Stortinget til i overkant av 50 milliarder kroner:

- 17 milliarder kroner for forringet natur på land
- nesten 27 milliarder for utvalgt forringet natur i sjø
- størrelsesorden 7,5 milliarder for å fjerne fremmede arter

Dette er selvfølgelig store beløp, men Det internasjonale Naturpanelet (IPBES) sier restaurering gir igjen 10 ganger beløpet som investeres i form av forbedrede økosystemtjenester som økt karbonlagring, dempet flom, styrket pollinering, større fiskebestander og styrket folkehelse. Britiske studier viser at den samfunnsøkonomiske gevinsten, for eksempel i form av økt karbonlagring i restaurert myr, øker hvis vi gjør investeringene *nå* i stedet for å utsette dem.

Lag en plan! 10 mill.

Restaureringsarbeidet må igangsettes i alle hovedøkosystemer og med deltakelse fra alle sektorer og næringer – med riktige krav og insentiver. Regjeringen må utarbeide en forpliktende, tverrsektoriell plan for hvordan målet om å restaurere 15 prosent av forringet økosystem kan oppnås innen rimelig tid. Kanskje må vi erkjenne at målet ikke er mulig å nå i 2025, men vi må ha investeringer på et helt annet nivå enn i dag og holde fram med å sette djerve mål.

Opprettelse av et restaureringsfond: 300 mill.

Restaurering av natur kan i en del tilfeller kreve store enkeltinvesteringer med lang planleggingshorisont. For å kunne planlegge og gjennomføre store prosjekter med sikkerhet for finansiering over flere år, mener Sabima vi trenger et restaureringsfond og foreslår at det settes av 300 millioner til dette i 2023. Det må samtidig lages retningslinjer for hvordan fondet skal brukes.

Restaurering av skog: 75 mill.

Skog er den naturtypen som inneholder flest rødlistearter, og de fleste av disse er knyttet til gammelskog. Kun en liten andel av skogen i Norge regnes som «biologisk gammel», som følge av intensivt skogbruk gjennom mange år – især gjennom flatehogst, som er et voldsomt inngrep i et komplekst økosystem. Et viktig skritt for å snu disse trendene gjennom restaurering av skog vil være å legge om en del av hogstene til lukkede hogster, såkalt fleralderskogbruk. Sabima foreslår under skog-kapittelet kutt i miljøfiendtlige subsidier til skogbruket i Norge, men støtter likevel at det i sum gis betydelig støtte til skogbruket – øremerket tiltak for å gjøre skogbruket mer miljøvennlig og restaurere forringede skogøkosystemer. Især bør det gis klare føringer for at vesentlig mer av tilskuddene bør gis til målrettet ungsogspleie som legger til rette for sjuket, fleraldrig skog og fremtidige lukkede hogster. Dette vil gi viktige bidrag til restaurering av forringet skognatur.

Restaurering av vann og vassdrag: 99 mill.

I satsingen på å restaurere forringet og ødelagt norsk natur vil vi anbefale at vassdragsrestaurering blir prioritert tidlig, siden det er det hovedøkosystem der forvaltningen har kommet lengst hva angår et kunnskapsgrunnlag og omforente mål.

Selv om det mange steder fortsatt er store kunnskapshull også i vannforvaltningen, har vi tross alt et ganske godt kunnskapsgrunnlag for mange av våre vassdrag, og regjeringen bør sikre at [den nasjonale strategien for vassdragsrestaurering](#) som nylig ble lansert, blir fulgt opp med midler til omfattende restaureringstiltak. Skal Norge ha en mulighet til å innfri målet om å restaurere 15 prosent forringet natur av noen naturtyper, så er ferskvanns- og kystvannsmiljøer et godt sted å begynne. Dette er også viktig for å følge opp Norges EØS-forpliktelser etter vanddirektivet, som forutsetter forbedring og restaurering av vassdrag der det trengs for å nå god økologisk tilstand innen 2027 og senest 2033. I tillegg bør vi matche EUs *Green Deal*, der naturmangfoldstrategien inneholder en plan for restaurering av Europas natur, med konkret mål om å restaurere 25 000 km vassdrag innen 2030.

Strategien for vassdragsrestaurering legger vekt på at vi må gire opp fra små og kortsiktige restaureringsprosjekter til større prosjekter for nedbørsfelt og mer langsiktige steg-for-steg planer. Tilskuddsordningen må da bli overførbar (med tilsagnsfullmakter over flere år) og dekke både utredning/planlegging, gjennomføring og oppfølging/evaluering. Alt dette tilsier at et stort finansieringsbehov allerede for 2023, som så gradvis må økes for å nå restaureringsmålene i 2030 og vanddirektivets mål i 2033.

Mange norske vassdrag er kraftig påvirket av forsurening. Problemene er langt fra over, selv om utslippene av de forsurende gassene er redusert takket være internasjonale konvensjoner og avtaler for å redusere grenseoverskridende luftforurensing. At livet i vassdragene fortsatt sliter med forsureningen skyldes at det tar tid å bygge opp bufferkapasiteten igjen etter at kalsium er vasket ut over flere tiår. Den naturlige bufferkapasiteten gjenoppbygges gradvis ved forvitring av grunnfjellet og er følgelig en tidkrevende restaureringsprosess. Etter et kutt på ca. 10 millioner i kalkingsbudsjettet i 2021, er det risiko for å tape miljøkvaliteter i anadrome vassdrag og i kritiske innlandsvassdrag. Nedskjæringen førte også til at vedlikehold av kalkdispensere samt arbeid med FoU og optimalisering er kuttet til null, noe som selvsagt ikke kan fortsette på sikt. Det er heller ikke midler til å starte i noen nye vassdrag, til tross for at det finnes behov. Vi mener derfor det trengs minst en økning på 10 millioner.

Restaurering myr: 50 mill.

Myr og våtmark demper flom, lagrer karbon, er levestedet til et stort og spesialisert mangfold av arter og gir trekkfugler et sted å raste. Men minst en tredjedel av all myr under skoggrensa i Norge er ødelagt. Ifølge IUCN står ødelagte myrer for 6 prosent av de menneskeskapte klimagassutslippene årlig globalt, og utslipp fra ødelagt myr i Norge kan tilsvare hele 10 prosent av de årlige norske utslippene. Restaurering av myr er et effektivt tiltak for å redusere klimagassutslipp.

Som en oppfølging av «*Plan for restaurering av våtmark i Norge 2021-2025*», og for å følge opp Hurdalsplattformens ambisjon om å øke den naturlige karbonlagringen i norsk natur, må restaureringen av disse supersystemene trappes betydelig opp, og ikke reduseres som det ble gjort i 2020. Kap. 1420. post 38 er nylig økt til restaurering andre naturtyper enn myr og våtmark. Det er bra og bør styrkes ytterligere, men vi mener likevel bevilgningene spesifikt til restaurering av myr må økes med i første omgang 50 millioner for å styrke innsatsen vesentlig.

Deler av bevilgningen må også bruke til å permanent styrke kapasiteten til å planlegge, organisere og overvåke restaureringsarbeidet, både hos Miljødirektoratet og hos statsforvalterembetene. I følge Sabimas beregninger vil det med dagens bevilgninger ta nesten 100 år å nå målet for myr om 15 prosent, og kapasiteten må økes kraftig.

Restaurering av marine økosystemer: 50 mill.

Det er like stort behov for å restaurere marine naturtyper som naturtyper på land, og minst like samfunnsøkonomisk lønnsomt. Men må investeres store beløp i marin restaurering, og det er derfor svært fornuftig å bruke noe midler for å utvikle kunnskap og metodikk for restaurering av marin natur slik at pengene brukes mest mulig effektivt. Det vil kreve økt nasjonal kompetanse samt forskning- og kartleggingsinnsats som samler ulike fagfelt (marinbiologi, teknologi, landskapsarkitektur etc.). Sabima foreslår derfor å etablere et nytt tverrfaglig forskningsprogram for å videreutvikle naturbaserte restaureringsmetoder som kan redde forringet marin natur, som fjordøkosystemer og «blå skoger» (fjære, tareskog, ålegraseng m.v.).

Restaurering av kulturlandskap: 50 mill.

Tap av semi-naturlig eng (i praksis beitemarker) er av Artsdatabanken anslått til å være 60 prosent fra 1950 til 2014. For slåttemark, som er kritisk truet (CR), anslår Artsdatabanken at minst 99 prosent av arealet har gått ut av hevd sammenlignet med for 50 år siden. Antakelig har over 80 prosent gått helt tapt (pløyd opp, gjødslet, bygget ned eller gjengrodd til det ugjenkjennelige) og er kanskje umulig å restaurere. Det artsrike kulturlandskapet er derfor en av naturtypene i Norge det er aller mest akutt å prioritere restaurering av, før det lille vi har igjen går helt tapt. Norge har også et spesielt ansvar i europeisk sammenheng for disse naturtypene.

Tilskuddsordninger for ulike tiltak i kulturlandskapet vil være svært viktige for å øke restaureringen av arealer som helt eller delvis har tapt sin funksjon som artsrikt kulturlandskap, og ikke bare til skjøtsel av eksisterende kulturlandskapsarealer. Vi mener det trengs økninger øremerket restaurering under Regionalt Miljøprogram (RMP), der det i 2020 ble gitt 50 mill. til tiltak innenfor biologisk mangfold og 47,8 mill. til drift av 821 setre, og under SMIL-ordningen der det i 2020 ble gitt ca. 9 mill. til tiltak til biologisk mangfold.

Skogvern og miljøvennlig skogbruk

Kap. 1420, post 35. Skogvern økes med **315 mill.**

Kap. 1420, post 01. Økes med **4 mill.** til «kapasitetsbygging skogvern» hos Miljødirektoratet og Statsforvalterembetene.

Kap. 1150, post 50. Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond (LUF): Det settes av **20 mill.** til metodeutvikling og kartlegging av biologisk gammel skog.

Kap. 1149, post 71. Tilskudd til verdiskapingstiltak i skogbruket; midler til drift i vanskelig terreng reduseres med **15 mill.**

Kap. 1149, post 73. Tilskudd til skog-, klima- og energitiltak: Av bevilgningen på 45 mill. fjernes **36 mill.**, mens tilskuddet på 9 mill. til Skogfrøverket beholdes.

Kap. 1150, post 50. Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond (LUF) reduseres med **24 mill.** til veibygging og drift i bratt og vanskelig terreng

*Disse kuttene, til sammen **75 mill.**, tilføres Landbrukets utviklingsfond øremerket tilskudd til omlegging til lukka hogster som ledd i restaurering av skog; se kapittelet om restaurering.*

Skogvern: 315 mill.

Faglige anbefalinger er klare på at skogvernet må økes vesentlig for å bidra til å stanse tapet av biomangfold, og det haster før den mest verneverdige skogen blir hogd. En rapport fra NIBIO har beregnet at all skog som ikke er vernet eller avsatt som nøkkelbiotoper vil være flatehogd i løpet av 50 år. Den lettest tilgjengelige og rike gammelskogen i lavlandet, der vernebehovet er størst, vil forsvinne først. Dersom vi fortsetter å verne skog tilsvarende tempoet foreslått i forrige statsbudsjett, ville det ta nesten 25 år å nå Stortingets mål om å verne 10 prosent av skogen. Målet må være at Stortingets mål om 10 prosent skogvern nås innen 2030.

Da må bevilgningen over et par år opp i en milliard i året. Det bør være forutsigbarhet i skogvernbevilgningene slik at skogeiere som frivillig vil verne skog får en rask og rettferdig erstatning, og slik at relevante fag- og forvaltningsmiljøer settes i stand til å yte sine bidrag. Skogeierorganisasjonen NORSKOG understreket i [sin kommentar til budsjettforslaget for 2022 fremlagt av Solberg-regjeringen](#) at den lave bevilgningen er et problem fordi mange frivillig foreslåtte og godkjente skogvernområder står i kø, og grunneierne må vente frustrerende lenge på å få erstatning. Det har hopet seg opp med aktuelle områder for vern, og det er et godt tilfang av områder også utover de som er klargjort, så forvaltningen vil uten problemer kunne bruke drøyt 700 millioner i 2023, på vei mot målet om en årlig skogvernmilliard. Dette krever kapasitetsbygging hos både Miljødirektoratet, Statsforvalterembetene og skognæringen, som vi foreslår å sette av 4 millioner til.

Kartlegging av gammelskog: 20 mill.

Skog er den naturtypen som inneholder flest rødlistearter, og de fleste av disse er knyttet til gammelskog. Kun en liten andel av skogen i Norge regnes som «biologisk gammel», og det er nødvendig å ta vare på denne skogen for å stanse tapet av biomangfold i norske skoger. Derfor vedtok Stortinget i forbindelse med [Skogmeldingen](#) at den gamle skogen skal kartlegges for å kunne ta bedre vare på den, og Stortinget understreket at dette skulle gjennomføres snarest mulig for å unngå at vi feilaktig hogger skog som burde vært vernet eller bevart på andre måter. Det er svært merkelig Solberg-regjeringen ikke gjennomførte et vedtak den selv foreslo og som Stortinget sa er viktig. Sabima foreslår at man kartlegger skog etter [metodikken NIBIO har laget for å identifisere biologisk gammel skog](#), som tar hensyn til varierende vekstforhold i ulike høydelag og boniteter.

Vern er ikke nok til å ta vare på det biologiske mangfoldet i skogen. Skogbruket må i tillegg bli mer miljøvennlig. Det framgår blant annet av St.meld. nr. 9 (2011–2012) «Landbruks- og matpolitikken» at *miljøhensynene i skogbruket skal styrkes ved å ta i bruk virkemidlene i naturmangfoldloven og skogbrukets virkemidler; blant annet miljøregistreringer, kunnskapsutvikling og skogsertifisering, slik at uttaket av biomasse fra skog kan økes samtidig som det biologiske mangfoldet ivaretas.* Vi så lite til slike tiltak fra forrige regjering.

Miljøfiendtlige subsidier: Kutt på til sammen 75 mill.

Det er et dokumentert sammenfall mellom skog i bratt terreng og gammelskog med livsmiljøer som er viktige for trua arter. Skogsdrift i bratt terreng kan derfor være miljøskadelig. Både OECD og Grønn skattekommisjon har påpekt at subsidiering av hogst i bratt terreng har negative miljøeffekter, og at

disse burde fjernes. Det er også en internasjonal målsetting i Aichi-mål 3 under Biomangfoldkonvensjonen at miljøskadelige subsidier skulle ha vært fjernet innen 2020. Sabima mener at inntil all gammelskog er kartfestet og vernemålet nådd, må det ikke kunne gis tilskudd til hogst i bratt og vanskelig terreng av skog som ikke er åpenbar industriskog eller plantasjeskog eller nye veier i veiløse områder. Vi mener tilskuddene til drift i bratt terreng og veibygging i skog må reduseres, og at gjenværende midler øremerkes *vedlikehold av eksisterende veinett*.

Det ble i 2015 igangsatt en ordning for angivelige klimatiltak i skog, som tettere planting ved foryngelse av skog, gjødsling i skog og skogplanteforedling. Sabima mener disse tiltakene har vesentlig negativ effekt på naturmangfold, og klimaeffektene er omstridt. Sabima mener derfor denne budsjettposten bør fjernes helt.

Sabima støtter likevel at det i sum gis betydelige subsidier til skogbruket i Norge, men at disse øremerkes tiltak for å gjøre skogbruket mer miljøvennlig og restaurere forringede skogøkosystemer; se restaureringskapittelet.

Forskning

Kap. 1410, post 50. Økes med **7 mill.** øremerket miljøforskningsinstituttene.

Kap. 1410, post 51. Økes med **30 mill.** øremerket opprettelse av eget forskningsprogram for naturen

Kap. 1410, post 51. Økes med **20 mill.** øremerket etablering av et syntesesenter for miljø

Kap. 1410, post 51. Økes med **30 mill.** øremerket forskning på effekter av klimaendringer og naturmangfold

Kap. 1410, post 51. Økes med **10 mill.** øremerket videreføring av fellesutlysningen "Arealer under press".

Kap. 1410, post 51. Økes med **9 mill.** øremerket forskning på marint vern som tiltak.

Vi er langt unna et kunnskapsgrunnlag som er nyttig for å hindre at verdifull natur går tapt for alltid. Spesielt er det store kunnskapshull om i) betydningen av samlet belastning og sumvirkninger av arealinngrep, ii) taksonomi, ikke-kommersielle arter og økosystemsammenhenger, iii) naturbasert restaurering, iv) ulike naturtypers økosystemtjenester som karbonlagring, v) effekter av klimaendringer og andre menneskelige påvirkningsfaktorer på naturmangfold og bestanders bevegelser og dynamikk sett i sammenheng med økologiske funksjoner, og vi) effekter av verneområder som tiltak for bevaring av naturmangfold og naturgoder.

Økte midler til samlet belastning og økologisk grunnforskning

Hurdalsplattformen sier at regjeringen vil prioritere et løft for forskning på klima og omstilling, som åpenbart må innbefatte forskning på omstilling som tar bedre hensyn til natur. Sabima mener at det må utvikles metoder for å synliggjøre og vektlegge summen av påvirkninger på naturen, som er krav i naturmangfoldloven og konsekvensutredningsforskriften. En styrking av kunnskapen om samlet belastning på naturen anbefales sterkt av blant annet økosystemtjenesteutvalget. Men dette krever også økt kunnskap om økosystemenes økologiske funksjoner og grunnforskning på arters livshistorie, utbredelse og økologi, spesielt ikke-kommersielle arter. Sabima mener derfor at Miljøinstituttene må få økte midler til å følge opp overvåkingsfunn og resultater. Samtidig bør det opprettes et eget forskningsprogram for økologisk grunnforskning til nytte for bevaring og beskyttelse av natur, og bevilges økte midler til forskning på hvordan klimaendringer og andre menneskelige faktorer påvirker naturmangfold, bestandsdynamikk og økosystemers økologiske funksjoner, spesielt i havet. Andre menneskelige faktorer er spesielt oppdrettsnæring, havvind og andre former for energitutvinning, arealinngrep, og fremmede arter.

Økte midler til syntesesenter

Sabima støtter ideen om et syntesesenter for miljø, slik det ble lansert i et opprop av direktørene i NINA, NIVA, NILU, NIKU og CICERO i oktober 2018. Forskning er nødvendig for å løse samfunnsutfordringer knyttet til ulike miljøspørsmål. Hvert år produseres det en mengde norske og internasjonale vitenskapelige artikler. Samfunnet har behov for at relevant vitenskapelig kunnskap blir sammenfattet og presentert på en måte som er forståelig og lett tilgjengelig for forvaltning og politikere, og for å vite hvor faglig sikre forskerne er på ulike temaer.

Dette krever at noen gjør systematisk sammenstilling, framstilling og formidling av forskningsresultater i et syntesesenter. CICERO er i dag et slikt senter for klimakunnskap, og er senterstøtte for klimapanelet (IPCC), mens naturpanelet (IPBES) mangler et tilsvarende støttesenter. De setter sammen ulik forskning og gjør det overførbart til forvaltning og politikere. De formidler også forskning og oversetter internasjonal forskning til norsk forvaltning, slik som IPCC. Denne viktige oppgaven bør lyses ut som et offentlig oppdrag, og bør ikke gå gjennom Vitenskapskomiteen for mattrygghet slik Miljødirektoratet råder til.

Videreføring av «Arealer under press»

Fellesutlysningen «Arealer under press» i Forskningsrådet har åpnet døren for mer tverrfaglig og tverrsektoriell forskning til nytte for naturen. Sabima mener det er viktig at denne satsingen videreføres og at det inkluderes forskning på restaureringstiltak (terrestrisk, marint og limnologisk) og naturregnskap jf. arealnøytralitet, forskning på system og metodeutvikling basert på FNs økosystemregnskap.

Økte midler til forskning på marint vern

Havpanelet (*High Level Panel for a Sustainable Ocean Economy*) er i sin [rapport fra 2021](#) tydelig på at marint vern er en svært viktig del av løsningen for å sikre bærekraftig bruk av havet. Norge henger langt etter andre havnasjoner på både opprettelse av marine verneområder og forskning på marint vern som tiltak. Sabima mener at Norge må trappe opp sin forskningsaktivitet på marint vern som tiltak for å styrke nasjonal kompetanse og etablere større tverrfaglige forskningsmiljøer, og at Forskningsrådets programmer bør øremerke midler til denne type forskning.

Utdanning

Kap. 222, post 01. Økes med **10 mill.** til å øke antall undervisningstimer i naturfag på alle trinn.

Kap. 226, post 22. Økes med **20 mill.** øremerket utdanning og etterutdanning av lærere med spesialkompetanse i naturfag.

Kap. 1400, post 51. Økes med **10 mill.** øremerket videreføring av *Den naturlige skolesekken*.

Kap. 272, post 52. Økes med **10 mill.** øremerket økte midler til kvalitet i høyere utdanning for å styrke arts-kunnskap, økologisk kompetanse i bærekraftig utvikling og generiske ferdigheter.

Høy kvalitet på kunnskap og kompetanse om natur og miljø er bærebjelken for å oppnå bærekraftig utvikling i samfunnet. Utdanning spiller en nøkkelrolle i å sikre at nye generasjoner får kunnskap og utvikler verdier og kompetanse om natur og miljø slik at de kan bidra med løsninger i en verden preget av natur- og klimakrise.

Samtidig lyser varselampene rødt for naturfag i grunnskolen: norske elever scorer svært dårlig på naturfag og har 50 prosent færre naturfagstimer sammenlignet med andre nordiske land, og kompetansenivået for naturfaglærere har nådd et nytt bunnivå. I tillegg er det en stor mangel på naturfag, og spesielt biologisk kunnskap, som en del av skoleundervisningen i bærekraftig utvikling, på tross av at natur og miljø er selve fundamentet for å oppnå FNs bærekraftsmål.

Det er derfor et skrikende behov for å styrke naturfag i grunnskolen og videregående. For å få det til mener Sabima at det må bevilges betydelig mer midler til å i) øke antall timer i naturfag for å tette gapet sammenlignet med andre land, ii) øke antall lærere med spesialkompetanse i naturfag gjennom etterutdanning og videreutdanning via for eksempel Naturfagssenteret og skolelaboratoriene, og iii) styrke tiltak som bidrar til at naturfag i skolen får en større plass i tverrfaglig undervisning om bærekraftig utvikling, slik som den Naturlige skolesekken og Vitensentrene.

Den naturlige skolesekken bidrar til at barn over hele landet lærer om miljø, friluftsliv og bærekraftig utvikling. Målet med ordninga er å bidra til at elevene som framtidige arbeidstakere får kunnskap og bevissthet om bærekraftig utvikling og miljøutfordringene på kloden, og blir i stand til å forstå og utvikle løsninger på miljøproblemene i dag og i framtida. Dette er kunnskap som er særlig viktig i en framtid med store klima- og miljøutfordringer. En økning i støtten vil føre til at flere skoler kan motta midler, og at Naturfagssenteret som er ansvarlig for ordninga kan veilede og gi kompetanseheving til flere lærere.

Høyere utdanning spiller også en nøkkelrolle i å utdanne kandidater med kunnskap og kompetanse som trengs i samfunnet for å forvalte natur på en bærekraftig måte. Norsk naturforvaltning har et økende behov for styrket nasjonal kompetanse innen både kunnskapsinnhenting om arter, naturtyper og økologisk tilstand (kartlegging, overvåking og forskning) og bruk og integrering av biologisk kunnskap og kompetanse i løsninger for bærekraftig samfunnsutvikling. Men biologer og naturforvaltere som utdannes i dag mangler i stor grad artskunnskaper, felterfaring og generiske ferdigheter som bidrar til tverrfaglig samarbeid med bærekraft i samfunnet. Det er derfor et stort behov for å styrke økonomiske incentiver som bidrar til å øke artskunnskap, feltkompetanse, tverrfaglighet i økologisk og bærekraftig utvikling, og generiske ferdigheter som kunnskapsformidling og nettverksbygging/arbeidslivsrelevans med næring og forvaltning, i høyere utdanning.

Dispensasjonsbehandling

Kap 525, post 01 **60 mill.** i driftsutgifter for at Statsforvalteren kan overta alle dispensasjonsbehandlingene av åpning av nye områder fra kommunene.

I gjennomsnitt gis det 15 000 dispensasjoner i plansaker årlig, som bidrar til å undergrave plansystemet i kommunene. I tillegg er det vesentlig økt risiko for å ødelegge verdifull natur uten god utredning.

Det er fortsatt usikkerhet om hva dispensasjonsvedtakene innebærer, på tross av at [Stortinget sist i juni vedtok at vi trenger en slik oversikt](#). Siviltombudsmannen [så i 2021 på dispensasjonspraksisen for strandsonen i tre kommuner](#), og resultatene var nedslående. De fleste som søker om dispensasjon til å bygge i strandsonen får ja, og de fleste av disse vedtakene gis på ugyldig grunnlag. Plan- og bygningsloven har byggeforbud i strandsonen, men loven åpner opp for at kommunene kan lage reguleringsplaner samt sette en egen (og redusert) byggegrense i sin arealplan.

Sabima mener at man i sammenheng med økte ressurser til planlegging i kommunene (se under kapittelet *arealnøytralitet*) må lage et system for å få ned dispensasjonspraksisen og styre gjennom plan. Sabima foreslår at Statsforvalteren tar over all behandling av dispensasjonssaker i strandsonen. Dette vil selvsagt medføre vesentlig økt arbeidsmengde for statsforvalterembetene, som må kompenseres gjennom en økt bevilgning.

En sterk miljøforvaltning

Kap. 525, post 01. Økes med **20 mill.** øremerket veiledningskapasitet hos Statsforvalterembetene..

Kap. 1400, post 01. Økes med **40 mill.** til KLDs generelle støttefunksjon for andre sektorer.

Kap. 1400, post 21. Økes med **5 mill.** til utvikling av ny politikk initiert av KLD.

Kap. 1400, post 76. Økes med **5 mill.** til å gjeninnføre tilskuddsordning for gjennomføring av norsk handlingsplan for naturmangfold.

Kap. 1420, post 01. Økes med **30 mill.** for å løse en rekke nye oppgaver i Miljødirektoratet.

EVAPLAN viste at Statsforvalterne har stort sett bedre kompetanse og forståelse av nasjonalt lovverk knyttet til naturmangfold (plan- og bygningsloven og naturmangfoldloven). En må også anerkjenne at den manglende kompetansen hos kommunene medføre en rekke svært dårlige planvedtak, som Statsforvalteren naturlig legger inn innsigelse på. Dette vil igjen medføre mye politisk konflikt. Som vi foreslår under arealnøytralitets kapitelet, kan dette reduseres med et naturregnskap og kommunedelplan naturmangfold. Det siste ville fått et mye bedre utgangspunkt dersom Statsforvalterne kunne tatt en rolle som tilrettelegger, som også kunne bidratt til bedre kommunikasjonslinjer. Dette er en svært arbeidskrevende prosess som vi har tatt høyde for i budsjettet.

Klima- og miljødepartementet har en viktig støttefunksjon for andre sektorer gjennom å klargjøre kunnskapsgrunnlag og bevare det generelle naturressursgrunnlaget. Når aktiviteten i andre sektorer øker, f.eks. gjennom satsning på utbygginger, eller når det gis økninger til spesielle tiltak i KLDs regi, må også de generelle rammene for KLD økes. Bedret kunnskapsgrunnlag vil gi en direkte gevinst i innsparte utrednings- og forsinkelseskostnader i andre sektorer samt mer solid gjennomføring av tiltak.

Vi forutsetter at de økninger vi foreslår på KLDs budsjett medfører økning av rammer og aktivitet, ikke innsparing på andre steder i departementets budsjett.

Miljødirektoratet undersøkte i 2021 befolkningens kunnskap om naturmangfold der det viste en avvikende kunnskap i befolkningen som viste et stort behov for økt kommunikasjon av problemet vi står ovenfor. Basert på denne undersøkelsen mener Sabima at miljødirektoratet må få økte bevilgninger. Dette er også i tråd med Aichi-mål 1, og med Norges forpliktelser i nasjonal handlingsplan for naturmangfold.

De spesielle driftsutgiftene er viktige for at KLD skal kunne initiere utredninger av ny politikk og evaluere politiske tiltak og virkemidler som er igangsatt eller gjennomført for å sikre en målrettet miljøpolitikk. Disse ressursene brukes også til å vurdere klima- og miljøkonsekvensen av forslag fremmet av andre sektorer, et arbeid som sikrer vårt naturgrunnlag og bidrar til raskere og tryggere gjennomføring av forslag.

Miljødirektoratet er Klima- og miljødepartementets sentrale rådgivende og utøvende fagorgan innen klima, naturforvaltning og forurensing. Miljødirektoratet har mange oppgaver, og porteføljen utvides stadig. Det blir stadig flere og større miljøproblemer, og det blir stadig nye krav og tiltak, både fra internasjonalt hold og miljøvedtak i Stortinget. Direktoratet har nylig uttalt at dersom de skal løse klimakrisen, [må de ha økt kapasitet](#). Det er stort behov for samarbeid mellom sektorene, og for å veilede kommuner og andre aktører. De nye kravene og tiltakene krever vedvarende kapasitet i Miljødirektoratet til å utrede, planlegge og følge opp tiltakene, i tillegg til midler til tiltakene selv. Det er også økende ressursbehov knyttet til oppfølgingen av EU Green Deal og Fit for 55 i Miljødirektoratet. Regelverksutviklingen blir omfattende de neste par årene, spesielt som en følge av Fit for 55, men også på avfall/sirkulærøkonomi og forurensning er det snakk om betydelige regelverksendringer. Ressursbruken på miljøforvaltning er svært liten sammenlignet med de statlige midlene som brukes til å ødelegge natur, og et løft av driftsutgiftene til Miljødirektoratet er nødvendig.

Mange av tiltakene i norsk handlingsplan for naturmangfold, vedtatt av Stortinget, er fortsatt ikke gjennomført, og selv om fristen for gjennomføring av vedtakene er passert må politikken vedtatt av Stortinget gjennomføres. Det innebærer at Miljødirektoratet må få økte ressurser til å iverksette en rekke tiltak. Blant annet framgår av handlingsplanen at man skal "*Øke kunnskapen i befolkningen, og hos beslutningstakere og næringsliv, om hvilke betydninger endringer i økosystemer nasjonalt og globalt kan få for samfunnet.*" Dette er viktig for å oppnå Aichi-mål nummer 1 om folks kunnskap om naturmangfold. Tilskudd til veiledning og informasjonsarbeid om naturmangfoldloven må gjeninnføres for å styrke kommunenes oppfølging av lovverket.

Oppgaveporteføljen til statsforvalterne har økt, mens ressurstilgangen på langt nær har økt tilsvarende. Det er heller ikke alle viktige utbyggingssaker statsforvalteren klarer å følge godt nok opp. Sabima foreslår øremerkede midler til to nye stillinger i miljøvernavdelingene hos hver statsforvalter. Det er behov for å særlig styrke veiledningskapasiteten hos statsforvalterens miljøvernavdeling, for å sikre god, kompetent og rask behandling av plansaker. God innsats tidlig i prosessene vil også sikre en mer ryddig, forutsigbar og nøktern bruk av innsigelser der det er nødvendig.

Fremmede arter

Kap. 1420, post 21. Økes med **35 mill.**, hvorav 5 mill. til utarbeidelse av spesifikke handlingsplaner for fremmede arter og 30 mill. til gjennomføring av tiltaksplanen

Kap. 1420, post 76. Økes med **4 mill.** øremerket søknadsbasert tilskuddsordning for å bidra til gjennomføring av tiltaksplan for fremmede arter.

I august 2020 ble det vedtatt en nasjonal, tverrsektoriell tiltaksplan for bekjempelse av skadelige fremmede organismer 2020-2025, som en oppfølging av norsk handlingsplan for naturmangfold. Dette arbeidet må fullfinansieres i alle sektorer. Bekjemping og begrenning av spredning krever en bred innsats fra en rekke sektorer og fra kommune, fylke og stat. Skal vi unngå svekkelse av viktige økosystemer, nå nasjonale mål og innfri internasjonale forpliktelser, må innsatsen økes betraktelig.

Norge har sluttet seg til at vi skal nå Aichi-målene, og en norsk målsetting er å «*stanse planting av og bekjempe spredningen av fremmede arter med høy eller svært høy økologisk risiko, og fjerne slike arter fra norsk natur*». Dette er ambisiøse mål, og forslaget til tiltaksplan beskriver betydelige økonomiske konsekvenser, selv om tiltaksplanen også foreslår flere effektiviserende og kostnadsbesparende tiltak. Nødvendige bekjempelsestiltak beskrives som «svært kostnadskrevennde». Hele 13 offentlige instanser har deltatt i en tverrsektoriell arbeidsgruppe som står bak utkastet til tiltaksplan.

[Tiltaksplanen \(2020-2025\)](#) foreslår 28 tiltak, hvorav noen er:

- Opprette et direktoratsforum med ansvar for oppfølging av tiltaksplanen
- Oppdatere regionale handlingsplaner mot fremmede skadelig organismer
- Utrede behovet for innskjerping av regelverket og/eller bedre veiledning knyttet til plikten til å varsle funn av nye fremmede organismer
- Utvikle en prioritert liste over behov for veiledning knyttet til aktsomhetsbestemmelse i forskrift om fremmede organismer
- Legge til rette for økt tilgjengelighet av stedeegne karplanter
- Jevnlige vurderinger av effekter av fremmede arter utover økologisk risiko
- Økt innsats på risikovurdering av dørstokkarter
- Øke kunnskap om fremmede arters samlede påvirkning på ulike økosystemer
- Videreutvikle og ta i bruk miljø-DNA for kartlegging og overvåking av fremmede organismer
- Utvikle prinsipper/kriterier for prioritering av fremmede arter
- Gjennomgang av virkemidler
- Tiltak for å omgjøre problemmasser til en ressurs
- Utrede tiltak knyttet til blindpassasjerer som følger med ved innførsel av planter, jord og andre vekstmedier
- Bekjempelsestiltak og spredningshindrende tiltak
- Utrede løsning for registrering av tiltak (tiltaksbase)

Alt dette vil naturligvis koste penger!

Miljødirektoratet forvalter en tilskuddsordning for bekjempelse av fremmede arter. Ordningen forvalter i dag 4 millioner kroner, men volumet av støtteverdige søknader har typisk vært på minst det tredobbelte. Menon Economics har evaluert tilskuddsordningen, og peker på at den har «*høy utløsende effekt (dvs. addisjonalitet), og det er svært god gjennomføringsgrad for prosjekter som får tilskudd*». Sabima mener det er viktig å prioritere en slik tilskuddsordning som engasjerer brede lag av samfunnet i arbeidet med å bekjempe og øke kunnskapen om og kjennskap til fremmede arter, og mener derfor beløpet bør doubles.

Artsdatabanken

Kap. 1411, post 01. Økes med **20 mill.** til å dekke opp en vesentlig økt oppgaveportefølje.

Kap. 1411, post 21. Økes med **3 mill.** til å styrke arbeidet med Artsprosjektet.

Kap. 1411, post 70. Økes med **20 mill.** til arter og naturtyper i Artsprosjektet.

Kap. 1411, ny post. Bevilges med **5 mill.** til kvalitetssikringssystem i regi av Artsdatabanken.

Artsdatabanken har siden oppstarten i 2005 etablert seg som en nasjonal kunnskapsbank om naturmangfold gjennom å utvikle en rekke tjenester av høy kvalitet og stor verdi. Artsdatabankens oppgaver har vokst utover de ressursene de er tildelt, og det kreves en vesentlig økning i tildelingen om de fortsatt skal kunne levere lett tilgjengelig, pålitelig og nøytral kunnskap om norsk natur av høy nok kvalitet og innenfor de fristene som er gitt av Stortinget.

Artsobservasjoner er trolig Artsdatabankens største suksess. I løpet av 14 år er over 26 millioner funn rapportert inn. I løpet av denne perioden har vi hatt en rivende teknologisk utvikling, og det er på tide at det settes av ressurser over driftsbudsjettet til Artsdatabanken for å kunne lansere en ny og vesentlig oppgradert versjon i løpet av et par år.

Artsprosjektet har gitt gode resultater og vil være en nøkkel til ny kunnskap om det norske artsmangfoldet. En rapport fra Artsdatabanken i 2016 viste at en fjerdedel av det norske artsmangfoldet ennå er uoppdaget. En oppdatert status for artsmangfoldet viser at andelen ennå ikke kjente arter i Norge er høyere, trolig så mye som 35 prosent. Utfyllende og godt oppdatert kunnskap om enkeltarter er avgjørende for god avgrensning og verdisetting av naturtyper. En forsert satsning vil være et viktig bidrag til at et økologisk grunnkart for Norge får den kvaliteten det trenger for å sikre en god forvaltning av norsk natur.

Trua arter og naturtyper

Kap. 1420, post 21. Økes med **50 mill.** øremerket arbeid med planer og tiltak for arter og naturtyper, inkludert 5 mill. øremerket naturstrategi våtmark og 5,5 mill. øremerket arbeid med villrein.

Kap. 1420, post 82. Økes med **50 mill.** øremerket tilskudd til tiltak for arter og naturtyper.

I Hurdalsplattformen er et prioritert punkt å intensivere arbeidet med å redde truede norske arter og naturtyper. Utvalgte naturtyper og prioriterte arter er blant de viktigste verktøyene Norge har for å sikre at naturtyper og arter oppnår bedre tilstand, og må benyttes og finansieres i langt større grad enn i dag. Den nye rødlisten for arter som ble lagt fram i november 2021 viser at flere arter enn noen gang er vurdert å ha risiko for å kunne forsvinne fra norsk natur og andelen rødlistede arter er høyere enn ved forrige vurdering fra 2015. Det viser at det må en helt annen tilnærming til, og de midlene som settes av i dette arbeidet må økes betraktelig om man skal oppnå synlige resultater og snu den tydelige negative trenden.

I norsk handlingsplan for naturmangfold, vedtatt av Stortinget, er et hovedmål at ingen arter skal utryddes og at tilstanden for truede og nær truede arter skal bedres. Det er i dag bare 8 utvalgte naturtyper og 14 prioriterte arter. Da naturmangfoldloven ble vedtatt, så man for seg 400 prioriterte arter og opp mot 50 utvalgte naturtyper. Stortingets energi- og miljøkomité viser i sin behandling av norsk handlingsplan for naturmangfold at «*ambisjonsnivået for prioriterte arter og utvalgte naturtyper bør være slik det ble lagt opp til i forbindelse med utarbeidelse av naturmangfoldloven*», og at «*det nå haster med å komme i gang med å ta i bruk de nye moderne, dynamiske og treffsikre virkemidlene for å stanse tapet av naturmangfold*».

Som et første skritt ledet Miljødirektoratet et tverrsektorielt arbeid som desember 2018 presenterte hvilket virkemiddel som er best egnet for å redde ca. 90 av våre mest truede arter og trua naturtyper. Anbefalingen var å gi opp å redde 22 av artene. Videre ble det presentert hvordan tilstanden kunne forbedres for 68 arter og 24 naturtyper. Kun to arter er foreslått som prioriterte arter. 13 av de 24 naturtypene er foreslått som Utvalgte naturtyper. Tiltakene for de artene og naturtypene som er utpekt må iverksettes raskt og samlet.

Det er også nødvendig at arbeidet med et «neste skritt» forseres og at det bevilges nødvendige ressurser slik at flere av de aller mest utsatte artene og naturtypene ivaretas i tråd med hovedmålet i handlingsplanen for naturmangfold. Det må også iverksettes konkrete tiltak for å bedre situasjonen for de øvrige av våre nesten 5000 truede og nær truede artene på den norske rødlista som ikke er omfattet av rapporten.

Grunneiere, privatpersoner og andre kan søke om tilskudd til trua arter og trua naturtyper fra Statsforvalterne til å gjennomføre tiltak for å ivareta trua arter og naturtyper. Det søkes generelt om langt mer om tilgjengelige midler, hvilket betyr at det finnes mange gode prosjekter som ikke får støtte innenfor den gitte rammen.

Så nylig som i juni 2021 la Klima- og miljødepartementet fram en [Naturstrategi for våtmark](#). Miljødirektoratet må sette denne ut i livet med blant annet å lage et hovedøkosystemkart, forbedre arealstatistikk og utvikle grep for arealnøytralitet. Arbeidet krever et kunnskapsgrunnlag som fordrer kjøp av tjenester fra forskningsinstitusjoner, og det må derfor settes av øremerkede midler slik at ikke denne satsningen går ut over andre viktige områder med pågående arbeid.

I budsjettet for 2021 ble det satt av 4 mill. til oppfølging av kvalitetsnormen for villrein og 1,5 mill. til tiltak i villreinområder. Disse midlene er ikke omtalt i 2022-proposisjonen, og må på plass igjen som øremerkede midler hvis arbeidet skal videreføres.

Vannforvaltning

Kap. 1420, post 22.3. Økes med **10 mill.** øremerket økte statlige bidrag til vannregionene og vannområdekoordinatorene.

Kap. 1410, post 21. Økes med **20 mill.** øremerket overvåking og kunnskapsinnhenting for vannmiljøet.

Kap. 1150, post 74. Økes med **30 mill.** for å styrke miljøtiltak i landbruket.

Vi foreslår også flere påplussinger til vannforvaltning som hovedsakelig går på restaurering av forringede og ødelagte vannøkosystemer; se restaureringskapittelet.

Vann er avgjørende for alt liv. Elvene, innsjøene og bekkene er levesteder for ferskvannsartene, de er selv et mangfold av naturtyper og byr på utallige økosystemtjenester, som at de gir oss rent drikkevann, badevann, fiskemuligheter, flomdemping og fornybar energi. Vurderinger av miljøtilstanden i norske vannforekomster viser at en fjerdedel av våre elver, innsjøer og kystvann har moderat, dårlig eller meget dårlig tilstand. Dette utgjør ca. 7500 vannforekomster med stort behov for tiltak for å bedre miljøtilstanden. For vannforekomster som er så kraftig påvirket av vannkraft, havneanlegg eller andre fysiske inngrep at det ikke nytter å snakke om god økologi, såkalt "sterkt modifiserte", er målet i stedet at de skal oppnå sitt økologiske *potensial*. Per nå er det kun en fjerdedel av disse som er vurdert å ha nådd sitt økologiske potensial.

'Frie elvevannmasser' er vurdert som nær truet på den norske rødlisten for naturtyper. I klartekst betyr det at elver og bekker, i vann-nasjonen Norge, er truet! Dette pga. vannkraftreguleringer, landbruk, veibygging, urbanisering og andre inngrep. I tillegg er seks marine gruntvanns-naturtyper vurdert som truet, samt 19 typer av våtmark. Totalt er 289 våtmarks- og ferskvannarter også oppført som truet, samt 179 arter i fjæresonen. Det som truer livet i vannet er påvirkning fra jord- og skogbruk, vannkraft, industri, lakseoppdrett, fremmede organismer, infrastrukturinngrep, urban utvikling, forsuring og forurensning fra spredte avløp og renseanlegg. På toppen av dette forsterker klimaendringene de negative påvirkningene og øker samtidig betydningen av å sikre vassdragenes naturlige evne til å rense vann og dempe flom.

Det er fremdeles store vannmiljøutfordringer fra landbrukspåvirkning. Som det framgår av budsjettproposisjonen har strukturendringer og endring i driftsformer gitt store utfordringer for naturmangfoldet og økosystemtjenestene, og dette gjelder ikke minst jordbrukspåvirket vann- og vassdragsnatur. Dette er velkjente problemstillinger med avrenning av næringsstoffer som fører til eutrofi, oppblomstring av giftalger med mer som gjør vannet uegnet for både fiskebestander, bading og drikkevann. I tillegg har også landbrukssektoren påført mange vassdrag fysiske endringer som er med på å redusere leveområdene til mange arter og reduserer vassdragenes evne til å utføre økosystemtjenester, som vannrensing. Det er derfor viktig at landbruket får kraftig økte ressurser til miljøtiltak.

Fleire kommuner i gang med opprydding av spredt avløp og oppgradering av kommunale anlegg, men dersom dette skal gjøres i hele landet innen fristene i vannforskriften vil tydelige økonomiske insentiver være nødvendig. Dette bør også ses i sammenheng med overvannshåndtering, som mange steder gir unødvendig belastning på renseanlegg og der relativt billige naturbaserte løsninger kan være vinn-vinn. Av budsjettproposisjonen framgår at det skal gis bidrag til kommunenes arbeid med å tette etterslepet på rehabilitering og bygging av vann- og avløpsløsninger. Det er veldig viktig, ikke bare med tanke på klimatilpasning, men også med tanke på vannmiljø. Etterslepet i vedlikehold er så enormt, og behovet for modernisering, oppgradering av renseanlegg, tilkobling av spredt bebyggelse med mer vil også gi mange arbeidstilfeller i distriktene. For spredte avløp kan en løsning være å opprette en offentlig støtteordning for miljøtiltak i private boliger.

Norge står for mer enn halvparten av Europas regulerbare vannkraft og om lag 70 prosent av det norske vannkraftpotensialet er utnyttet. 1900 vassdrag er bygd ut og i noen fylker er nesten alle større vassdrag regulert. I Norge finner vi 9 av verdens 20 høyeste fosser, men bare to av disse renner fritt i

dag. Kraftutbyggingen har tatt vannet fra mange elver og ført til store endringer i livsmiljøene til fugler, fisker, insekter og økosystemer både i elva og naturen rundt. Samtidig, takket være grundige utredninger og politiske prosesser som begynte på 1960-tallet, er 394 vassdrag sikret vern mot kraftutbygging. Av hensyn til naturen er det altså ikke plass til å bygge ned mer vannatur.

Samtidig er det et ønske om mer strømproduksjon. Ifølge NVE er det teknisk-økonomiske potensialet til opprusting og utvidelser av eksisterende vannkraftanlegg rundt 7,6 TWh. Sabima mener at den minst konfliktfylte måten å øke vannkraftproduksjonen på er via opprusting av eksisterende anlegg. Den grønne skattereformen som er nedfelt i Hurdalsplattformen bør derfor gjøre det vesentlig mer lønnsomt for kraftselskaper som vil investere i opprusting av eksisterende vannkraftanlegg uten å øke det økologiske fotavtrykket. I mange tilfeller vil oppgraderingen gjøres i forbindelse med vilkårsrevisjon som fremmer miljødesign og økologisk tilpasset vannføring, slik at den totale miljøbelastningen minsker.

Vilkårsrevisjoner av norske vannkraftverk er et vesentlig verktøy for å nå miljømålene i vannforskriften, slik det også påpekes i Hurdalsplattformen. De revisjoner som er gjennomført så langt har tatt svært lang tid. En forutsetning for det videre arbeidet er at NVE i sine driftsutgifter får øremerkede midler til gjennomføring av vilkårsrevisjoner på en mer hensiktsmessig måte, som samtidig sikrer Stortingets vedtak om at vilkårsrevisjoner skal føre til reelle miljøgevinster. Dette vil være en viktig del av norsk vassdragsrestaurering. Det er også på tide å få innført standardvilkår for naturforvaltning i alle vannkraftkonsesjoner, og samtidig gi Miljødirektoratet økt kapasitet til å følge de opp.

Vi mener det trengs ytterligere økninger for å nå miljømålene for vannet. Miljøforbedrende tiltak må iverksettes og overvåkes, kunnskapsgrunnlaget må kontinuerlig forbedres og arbeidet i vannområdene må opprettholdes. Det er viktig at midlene til overvåking og kunnskapsinnhenting øremerkes basisovervåking på vann. Et godt kunnskapsgrunnlag er en forutsetning for tiltaksviljen, og for at samfunnet skal vite hva som faktisk er de største problemene sånn at vi vet hvilke tiltak vi må prioritere. Dette er en forutsetning for å oppnå målene i vannforskriften.

En av Sabimas foreslåtte øremerkinger går til å sikre dedikerte stillinger i vannområdene og vannregionene. Dette er avgjørende for at det tversektorielle arbeidet i vannregioner og vannområder skal fungere. I sin rapport om norsk vannforvaltning peker [NIBR](#) spesielt på at organiseringen i vannområdene med vannområdekoordinatorer er avgjørende for forankring kommunalt og for å sikre samarbeid om tiltak på tvers av kommunegrensene samt at kontinuitet hos vannområdekoordinatorene vurderes som et suksesskriterium. Også EU-prosjektet Water Co-Governance konkluderer med at det trengs stabile finansieringsordninger for at lokal vannforvaltning skal fungere, ([Lyckad vattenvård kräver stabil finansiering/ Vattenmyndigheterna, SE](#)). Dette samsvarer også med Hurdalsplattformens avsnitt om naturforvaltning som peker på «god og langsiktig lokal forvaltning», og videre at oppgaver skal «løses på lavest mulig hensiktsmessige forvaltningsnivå».

I tillegg til midlene over, vil muligheten til å oppfylle vanndirektivets mål om godt vannmiljø avhenge av koordinert innsats på tvers av flere sektorer. Hos flere myndigheter er økt kapasitet til å gjennomføre vannforvaltningen nødvendig og det kreves midler til å gjennomføre nasjonal strategi for vassdragsrestaurering, som sikrer en samordnet innsats og ivaretar potensialet for synergier. Se *avsnitt om vassdragsrestaurering i kapittelet om restaurering*.

Vern av sårbar natur

Kap. 1420, post 21. Økes med **20 mill.** øremerket kunnskapsgrunnlag for forvaltning verneområder.

Kap. 1420, post 31. Økes med **10 mill.** til skjøtsel i verneområder.

Kap. 1420, post 32. Økes med **10 mill.** øremerket fylkesvise verneplaner.

Kap. 1420, post 34. Økes med **20 mill.** til arbeid med ny nasjonalparkplan.

Kap. 1420, post 81. Økes med **10 mill.** øremerket verdiskapning knyttet til nasjonalparkene.

Nesten en tredjedel av norske verneområder er truet av mangel på skjøtselstiltak. I mai 2019 oversendte Miljødirektoratet et forslag til KLD med områder for supplerende vern. Av de 1300 områdene som ble spilt inn av statsforvalterne er det anbefalt 275 områder som skal bidra til et mer

representativt vern av norsk natur. Skog og marine områder er ikke omfattet av forslaget, heller ikke nasjonalparker. Hurdalsplattformen understreker at vern av representativ norsk natur skal sikres.

Det er viktig å sikre et representativt vern av de ulike natursystemene i Norge. Selv om områdene fra den gamle nasjonalparkplanen blir gjennomført, har vi ikke sikret et representativt utvalg av norsk natur i form av nasjonalparker. Store sammenhengende områder med produktiv skog i lavlandet er særlig dårlig representert.

Havforskningsinstituttets rapport om norske verneområder i 2020, fastslo at Norge både feil rapporterer vernestatus til FN og at vi mangler kunnskap om effekten av norske verneområder. Mange norske marine verneområder fremstår derfor som papirparker. Både nasjonal og internasjonal forskning er tydelig på at sterkt vern av store områder har best effekt på naturmangfold og økosystemtjenester. Det trengs derfor en gjennomgang av dagens marine verneområders effekt på naturmangfoldet for å sikre at vernet faktisk verner om havnatur, både i eksisterende og planlagte marine verneområder.

Konfliktdempende tiltak for rovvilt

Kap. 1420, post 73. Økes med **35 mill.** til konfliktdepende tiltak knyttet til store rovdyr.

Både dokumenterte tap og erstattede tap av beitedyr til rovvilt går nedover. De siste ti årene er tapene redusert med 42 prosent. Selv om trenden er positiv er det mulig å redusere tapene ytterligere, i en tid der motsetningen er store. En styrket satsing på konfliktdepende og forebyggende tiltak som rovviltavvisende gjerder, tidlig nedsinking og omstilling i jordbruket vil bidra til dette. Vi mener derfor posten bør økes med 35 mill. kr, 15 mill. kr til oppsetting og vedlikehold av rovviltavvisende gjerder, og 20 mill. kr til en søkbar støtteordning for kommuner med tilhold av ulveflokker på sitt areal. Vi mener at det i årene framover er behov for en ytterligere økning for å sikre omstilling i jordbruket.

Livet i havet

Kap. 1410, post 51. Økes med **100 mill.** til fellesutlysning for midler til grunnforskning på bevaring og beskyttelse av biologisk mangfold i havet, i forbindelse med Havtiåret 2020-2030.

Kap. 1410, post 23. Økes med **7 mill.** øremerket Kyst-MAREANO og intensivert kartlegging av særlig verdifulle og sårbare marine områder (SVOer).

Kap. 1420, post 21. Økes med **15 mill.** øremerket gjennomføring av nasjonal marin verneplan og utredningskapasitet for nye marine verneområde.

Kap. 1420, post 21. Økes med **8 mill.** til gjennomføring av tiltak i kommende handlingsplan for sjøfugler.

Kap. 1420, post 82. Økes med **10 mill.** øremerket ny tilskuddsordning for tiltak for å bedre tilstanden for sjøfugler.

Kap. 1410, post 21. Økes med **3 mill.** øremerket overvåking av den globalt truede arten ismåke som Norge har et særlig forvaltningsansvar for

Vi foreslår også midler til forskning på marin restaurering; se kapitlet om restaurering.

Norge har en rik og mangfoldig kyst- og havnatur som gir stor nåværende og mulig verdiskapning, har uvurderlig rekreasjons- og folkehelseverdi, og inneholder et naturmangfold med stor egenverdi. Havet bidrar også med andre svært viktige økosystemtjenester i form av oksygenproduksjon, klimaregulering, karbonopptak og karbonlagring. Tilstanden i de marine økosystemene i Norge betegnes som god i mange områder, men alle havområdene gjennomgår store økosystemendringer på grunn av klimatiske endringer, global oppvarming og havforsuring. Resultatet er inntog av sørlige, varmekjære arter og endringer i primærproduksjon.

Det står også svært dårlig til med mange sjøfugler og visse fiskebestander. Tareskog og ålegraseng er naturtyper i tilbakegang, og flere korallforekomster er truet. Nordsjøen, Skagerrak og især Oslofjorden, og enkelte andre fjordsystemer, har en til dels uholdbar dårlig miljøtilstand, og Barentshavet er i ferd

med å miste sitt arktiske preg. Samtidig opplever havområdene våre et økende press fra menneskelig aktivitet og er i ferd med å bli til en blå åker.

Økte midler til Havtiåret

Vi vet mer om overflaten til månen, enn det vi gjør om våre egne havområder, og det er stort, økende behov for kunnskap om livet i havet og overvåking av miljøtilstanden. FNs havtiår (2020 – 2030) vil danne store deler av det fremtidige kunnskapsgrunnlaget for bevaring av marint biologisk mangfold og bærekraftig forvaltning av marine ressurser, samt forme kommende generasjoner av havforskere. Norge må gå i bresjen og følge opp med økonomiske midler til denne kunnskapssatsningen gjennom en tverrfaglig fellesutlysning i Norges Forskningsråd hvor målet bør være å innhente kunnskap og utvikle nasjonal kompetanse som er til nytte for å bevare biologisk mangfold i havet. Sabima mener det er svært viktig å gjennomføre en fellesutlysning for midler til grunnforskning på bevaring og beskyttelse av naturmangfold i havet, og foreslår i tillegg under kapittelet om restaurering å etablere et nytt tverrfaglig forskningsprogram for naturbaserte restaureringsmetoder for å redde forringete fjordsystemer og blå skoger.

Økte midler til kartlegging av SVOer

Stortinget vedtok å videreføre arbeidet med å kartlegge og identifisere særlig verdifulle og sårbare marine områder (SVOer) og oppdatere og revidere havforvaltningsplanene henholdsvis hvert fjerde og tolvte år i norsk handlingsplan for naturmangfold. Havforskningsinstituttet, Norges Geologiske Undersøkelser (NGU), Kartverket og Norsk Institutt for Vannforskning (NIVA) har gått sammen om en satsing på Kyst-MAREANO for 2015-2030, som de kaller «Et kunnskapsløft for bærekraftig bruk av kystsonen». Kyst-MAREANO er en samarbeidsmodell som bygger bro mellom sektorer og forvaltningsnivåer og gir samfunnet viktig kunnskap om forvaltning og utvikling av kystsonen. Kartlegging av norske havområder og spesielt særlige verdifulle og sårbare områder (SVO) er viktig inn i arbeidet med oppdatering og revisjon av havforvaltningsplanene. MAREANO trenger økte midler til å intensivere dette arbeidet.

Økte midler til marine verneprosesser

Norge ligger langt bak internasjonale forpliktelser om å verne 10 prosent av sine havområder. Stortinget har vedtatt at det skal utarbeides en plan for marine verneområder som skal komme tilbake til Stortinget. Arbeidet med nasjonal marin verneplan, som nærmest stått stille i 20 år, må få prioritet og økte midler til å bli ferdigstilt så raskt som mulig. I tillegg må utredningskapasiteten for nye verneområder økes.

Økte midler til handlingsplan og tiltak for sjøfugl

Sjøfuglene sliter både i Norge og globalt, som en følge av våre inngrep i marine økosystemer og klimagassutslipp. Det er spesielt viktig å innhente kunnskap om ismåke i Barentshavet, som er helt avhengig av iskantsonen, også kjent som et særlig verdifullt og sårbart område, for å overleve.

I Stortingets behandling av norsk handlingsplan for naturmangfold ble det vedtatt å videreføre og utvikle overvåking av norske sjøfuglbestander i alle norske havområder, samt utarbeide en handlingsplan for å bedre situasjonen for sjøfugler. I tillegg til å fortsette eksisterende overvåking av sjøfuglbestander i Norge gjennom SEAPOP og SEATRACK, trenger sjøfuglene nå politisk vilje til handling. Basert på det vi allerede vet om sjøfuglenes trusselbilde, fra norsk og internasjonal forskning, er det en rekke tiltak som kan iverksettes og gjennomføres via handlingsplanen for sjøfugl og tilskuddsordninger.

Myr og annen våtmark

Kap. 1420, post 21. Økes med **8 mill.** til kunnskapsinnhenting i regi av Miljødirektoratet og Statsforvalterne.

Kap. 1420, post 33. Økes med **8 mill.** øremerket nytt vern av myr.

Kap. 1410, post 51. Økes med **8 mill.** øremerket forskningsmidler til utvikling av alternativer til torv.

Kap. 1420, post 82. Bevilges med **4 mill.** til tilskudd for å spre kunnskap til privatforbrukere og offentlige innkjøpere om ulempene ved torv og om miljøvennlige alternativer til torv.

Kap. 1600, post 21. Økes med **2 mill.** til utredning av CO₂- avgift på bruk av torv

Vi foreslår i tillegg påplussing til restaurering av myr, som er omtalt under restaureringskapittelet, og påplussing til kunnskapsløft for våtmark, som er omtalt under overvåking.

Myr og våtmark demper flom, lagrer karbon, er levestedet til et stort og spesialisert mangfold av arter og gir trekkfugler et sted å raste. Minst en tredjedel av all myr under skoggrensa i Norge er ødelagt, og fortsatt ødelegges store arealer med myr årlig, blant annet til veier, hyttebyer, drenering for utbygging, jordbruk og skogbruk og utvinning av torv til hagejord. Regjeringens mål for tilstanden i økosystemet våtmark er å: «(1) bremse dagens nedbyggingstakt for våtmark, og (2) forbedre den økologiske tilstanden i våtmark». Sabima mener at de to viktigste tiltakene i naturstrategien må være å finne de mest effektive juridiske virkemidlene for å stanse ødeleggelse av våtmark, og intensivere restaureringen av ødelagt våtmark.

Innen sterkere virkemidler er på plass, må bruk av dagens virkemidler forsterkes:

- Regjeringens naturstrategi for våtmark sier å verne våtmarksområde som ledd i arbeidet med «bevaring av verdifull natur». Det må snarlig igangsettes økt vern, og verneplanen i Finnmark må gjennomføres.
- Som en oppfølging av «Plan for restaurering av våtmark i Norge 2021-2025», og for å følge opp Hurdalsplattformens ambisjon om å øke den naturlige karbonlagringen i norsk natur, må derfor restaureringen av disse supersystemene trappes opp; se kapittelet om restaurering.
- Vi trenger en tilskuddsordning med formål å øke bevisstheten hos forbrukere om bruk av torvfri jord for å nå målsetningen om utfasing av torv. Vi ønsker mer statlig støtte til forskning på og utvikling av alternativer til torv, gjerne i samarbeid med andre europeiske land fordi behovet for alternativer til torv er stort i Europa.

Kunnskapsgrunnlaget for våtmark og myr styrkes

I Regjeringens naturstrategi for våtmark bekreftes det at kunnskapsgrunnlaget for myr og våtmark er for svakt og at det er behov for økt kartlegging og overvåking. For å få fortgang i arbeidet med systemet for økologisk tilstand, og for å ha en mye mer effektiv forvaltning av våtmark, er det behov for et løft. «I arbeidet med Naturindeks 2020 har forskerne pekt på flere kunnskapsbehov, det er blant annet behov for å etablere overvåking av artsindikatorer fra alle trofiske nivå som er godt egnet til å fange opp tilstanden i økosystemet våtmark. Det er også behov for overvåking av et bredt utvalg myrtyper spredt geografisk, for å følge med på hvordan klimaendringene påvirker hydrologiske forhold og biologisk mangfold i ulike klimaregioner» (Naturstrategi våtmark).

Myndighetene må skaffe til veie oversikt over «ødelagt» myr og våtmark, i forbindelse med arbeid for å sikre god økologisk tilstand og mål om å restaurere ødelagt natur innen 2025.

Sabima spesifiserer her muligheter innen eksisterende program:

- Overvåking av vadefugl, kan være en utvidelse av TOV-E
- Utvidelse av overvåkingsprogrammet for insekter til våtmark. Her er det per i dag, standard at ANO (vegetasjon og NiN-kartlegging) kartlegges ved insektfellene. Det må gjøres en meget liten jobb for å vurdere hvilke NiN-tilstandsindikatorer (=påvirkninger) som må med i tillegg.
- Hydrologi er alfa og omega i våtmarker!

«Innsatsen for kartlegging av hovedøkosystemene og spesielt våtmark må økes i samarbeid på tvers av økosystemene.» (naturstrategi våtmark).

Innspill til påplussing i budsjettet til kunnskapsløft for våtmark, er omtalt under kartlegging og overvåking.

Vern av myr

De internasjonale Aichi-målene under Biomangfoldkonvensjonen setter målet om at 17 prosent av landarealene, representativt fordelt på ulike naturtyper, skal vernes. Vi ligger langt bak målet for myr. Derfor må det vernes langt mer myr i Norge, og kunnskapsgrunnlaget må oppdateres. I Finnmark er det ennå ikke gjennomført en første verneplan for myr, men Miljødirektoratet foreslår at ni av områdene som ble foreslått i «verneplan for myrer og våtmarker i Finnmark» skal vernes som en del av supplerende vern. Det er stor mangel i vernedekningen for viktige myr- og våtmarkstyper som rikmyr, kilde og kildebekk, intakt lavlandsmyr, kystmyr i lavlandet, myr og våtmarker i kystnære områder, sumpskog og generelt i pressområder.

Utfasing av torv i hagejord

Torv er et subfossilt råstoff, akkumulert i myrer gjennom tusenvis av år med fotosyntese. Bruk av det ufornybare råstoffet torv i f.eks. hagejord er en betydelig kilde til klimagassutslipp. Mesteparten av torven som utvinnes fra myrer i Norge går til privatmarkedet, der imidlertid ulike typer kompost og jordblandinger, for eksempel med restmaterialer fra tømmerindustrien, ville vært et mye mer egnet alternativ som vekstmedium enn torven. Miljødirektoratet har utarbeidet et forslag til plan for å fase ut torv i privatmarkedet innen 2025 og i proffmarkedet innen 2030. Utkastet presenterer en intensjon, men ikke en endelig slutt dato for salg av torv til privatpersoner i Norge. Det betyr at de bedriftene som faktisk satser på å utvikle og selge torvfrie alternativer, har uforutsigbare konkurransevilkår, sammenlignet med bedrifter som utvinner og/eller selger torv, ettersom det er billig å utvinne torv sammenlignet med å utvikle nye og miljøvennlige jordprodukter.

KLD må øke ambisjonene i den endelige planen for å skape forutsigbare rammer for produsentene av alternativer til torv. Det bør særlig settes en endelig dato for utfasing av torv i privatmarkedet, der alternativene for de fleste bruksområder er betydelig bedre egnet som vekstmedium. Informasjon ut til forbrukerne om at utvinning av torv er negativt for klima og naturmangfold og torvens dårlige egnethet for hager, parker og verandakasser, vil kunne øke konkurranseevnen til bedriftene som går foran og utvikler torvfrie alternativer. Økt bevissthet hos forbrukerne er en forutsetning for å kunne fase ut bruken av torv blant forbrukere i Norge, jf. planen som er lagt fram. Vi mener en tilskuddsordning som har som formål å øke bevisstheten hos forbrukerne er et viktig virkemiddel for å kunne nå målsetningen om utfasing av torv. Vi ønsker mer statlig støtte til forskning på og utvikling av alternativer til torv. I denne sammenheng mener vi at internasjonalt samarbeid vil være viktig.

Innføring av CO₂-avgift på klimagassutslipp på bruken av torv

I tråd med anbefalinger fra Grønn Skattekommisjon, foreslår vi å utrede innføring av en CO₂-avgift på klimagassutslipp på bruken av torv. En avgift på bruk av torv kan være et ryddig grep som synliggjør de egentlige kostnadene ved torvuttak – både naturinngrepene og klimagassutslippene, og skaper insentiv for å bruke alternative råstoffer. Avgift på *bruken* av torv vil sikre at det ikke blir forskjell på om torven kommer fra norske eller utenlandske kilder. I tillegg til grep som sikrer utfasing av torv, er det behov for midler til utvikling av alternativer, noe som bør gjøres i dialog med bransjen. Dette arbeidet bør det samarbeides om med andre land som også arbeider med torv-utfasing. En CO₂-avgift på torv kan være et første skritt for å innføre en generell naturavgift for utnyttelse av naturområder.

Insekter og kulturlandskap

Kap. 1150, post 50. Økes med **3 mill.** til gjennomføring av pollinatorstrategien og 10 mill. til økt satsing på utvalgte kulturlandskap.

Kap. 1150, post 77.12 Økes med ytterligere **1,5 mill.** til NIBIOs arbeid med pollinatorvennlige naturfrøblandinger

Kap. 1410, post 21. Økes med **5 mill.** øremerket en gradvis oppskalering til fullskala insektovervåkning.

Kap. 1420, post 81. Økes med **18 mill.**, herunder 10 mill. øremerket tilskudd til utvalgte kulturlandskap, 5 mill. øremerket økte tilskudd til ville pollinerende insekter, og 3 mill. til gjennomføring av pollinatorstrategien gjennom tiltaksplanen for ville pollinerende insekter.

En tredjedel av de norske ville biene er utrydningstrua. Biene, som inkluderer humlene, er våre viktigste pollinatorer. Et mer bievennlig jordbruk med et rikt kulturlandskap er den beste måten å ta vare på våre ville pollinatorer på. Dette må gjøres gjennom flere tiltak, der ordninga med utvalgte kulturlandskap nå er blant de viktigste. Insentivordningene rettet mot kulturlandskapet bør gjennom presiseringer i budsjettproposisjonen også i større grad rettes mot det artsrike kulturlandskapet, noe som også vil bidra til å sikre drift i hele landet, variert bruksstruktur, utmarksbeite på de artsrike arealene og setring – i tråd med Hurdalsplattformen. Hurdalsplattformen har også intensivert innsats for bier og andre pollinerende insekter som et prioritert punkt.

Da ordninga med utvalgte kulturlandskap ble opprettet i 2009, var målet at den skulle omfatte 100 områder. Det har vært en god økning de siste årene, men ordninga omfatter fortsatt bare 46 områder. Fem nye områder vil innlemmes i ordninga innen 2023. I evalueringen av ordninga som ble gjennomført i 2013 konkluderte forskerne med at ordninga er vellykket og basert på godt

samarbeid. Ordningen er gjennom *Norsk handlingsplan for naturmangfold* vedtatt utvidet. For å sikre natur- og kulturverdiene i de utpekte områdene og etablering av nye områder, må bevilgningene økes i både KLDs og LMDs budsjetter de neste årene. 100 områder vil gi rundt 10 områder i hvert fylke, som åpner for variasjon i type område, samt geografisk spredning. De utvalgte kulturlandskapene er viktige i seg selv for å bevare verdifulle områder, og særlig habitater for pollinerende insekter, men de er også viktige som «laboratorier» og som utstillingsvinduer for å få testet ut mer mangfoldig og naturvennlig jordbruksdrift og -forvaltning. De utvalgte kulturlandskapene har behov for midler til restaurering, skjøtsel og andre tiltak for å ta vare på de unike verdiene i områdene. Parallelt med at det utpekes nye områder, må det være en økning i midlene som sikrer verdien i de utpekte områdene.

Det er stor etterspørsel etter frø for etablering av pollinatorvennlige blomsterenger og blomsterstriper. NIBIO har i noen år jobbet med produksjon av naturfrø for såing av blomstereng for tørreng og friskeng, og disse frøblandingene er de eneste som fyller et behov for kravene til og kan dekke behovet for *stedegne* blomsterfrø. Det arbeides også med utvikling av rimeligere frøblandinger som egner seg for større arealer. Frøblandingene er regionale og består kun av norske arter. Produksjonen og utviklingen av frøblandingene er imidlertid ressurskrevende, og NIBIO har behov for øremerkede midler i en utviklingsfase.

I tillegg har vi en stor kunnskapsmangel for pollinerende insekter, noe som ble påpekt i rapporten *Kunnskapsstatus for insektpollinering i Norge* (Totland mfl., Artsdatabanken 2013). Dette hullet må tettes gjennom økte kartleggings- og forskningsmidler til temaet. NINA utarbeidet på oppdrag fra Miljødirektoratet en behovsanalyse og forslag til overvåkningsprogram i 2019. Den årlige kostnaden er estimert til 20 millioner. Fra 2021 er det etablert 20 overvåkningsflater: 10 i seminaturlig mark og minst 10 i skog, på Østlandet. I tillegg er det etablert 10 overvåkingsflater i seminaturlig mark i Trøndelag.

Det gjennomføres også et overvåkningsprogram for humler og dagsommerfugler i tre regioner. For å få maksimal uttelling av disse to forskningsprogrammene bør de utvides til hele landet, og det bør sikres en tilstrekkelig og forutsigbar finansiering for prosjektene. Fullskala insektovervåking vil koste omtrent 20 millioner i året. Per i dag settes det av 7,5 millioner og en økning på 5 millioner neste år vil bidra til at ordningen kan utvides.

Sommeren 2018 ble den nasjonale pollinatorstrategien lagt frem, og i august 2021 kom tiltaksplanen for oppfølging av strategien. Tiltaksplanen er på flere punkter ganske diffus, og det er sterkt behov for gjennomføringsmidler om tiltak faktisk skal gjennomføres slik at situasjonen for insektene bedres. Tilskuddsposten for ville pollinerende insekter ble opprettet i 2018 og skal bidra til å sikre og bedre leveområdene for ville pollinerende insekter. I 2022 blir det delt ut 3,1 millioner kroner, men det omsøkte beløpet var over tre ganger så høyt, og det er behov for å øke potten på de søkbare midlene. Tilskuddsordningene og budsjettpostene knyttet til oppfølging av pollinatorstrategien er fragmentert og usammenhengende i budsjettproposisjonene for 2022. Sabima etterspør en mer samlet og helhetlig satsing, med mer øremerkede midler til oppfølging av strategien gjennom levering på tiltaksplanen.

Miljø- og naturfaglige organisasjoner

Kap. 1400, post 70. Økes med **10 mill.** for å holde tritt med prisstigningen for frivillige miljøorganisasjoner og allmenntilrette stiftelser.

Kap. 1420, post 77. Økes med **3 mill.** øremerket de naturfaglige organisasjonene, som ikke er økt på svært mange år.

De frivillige miljøorganisasjonene gjør et viktig arbeid for å spre miljøinformasjon og øke engasjementet for miljøspørsmål, og gjør et stort arbeid for å legitimere norsk miljøpolitikk blant innbyggerne. Tilskuddene til organisasjonene har lenge stått stille og ikke blitt prisjustert og eller justert etter økt antall organisasjoner i ordningen, selv om miljøproblemene øker. Tilskuddet til organisasjonene bør derfor økes med 10 mill.

Særlig viktig er det at grunntilskuddene til de naturfaglige organisasjonene økes. De naturfaglige organisasjonene mobiliserer svært mye frivillighet og engasjement, bidrar til viktig datainnsamling gjennom frivillig registrering av funn i Artsobservasjoner og gjør en stor innsats for bevaring av norsk natur. Hver krone gitt til denne potten gir også resultater i form av naturopplevelser, friluftsgoder og

folkehelse. Potten til de naturfaglige organisasjonene har ikke vært økt på mange år, og det er sterkt behov for en betydelig oppjustering for å holde tritt med prisstigningen og øke aktivitetene i foreningene.

Gjennomføring av ny naturavtale

Kap. 1400, post 21. Økes med **2 mill.** for å utvikle oppdaterte tiltak for å gjennomføre ny naturavtale.

I 2022 arrangeres den andre delen av det 15. partsmøtet i Biomangfoldkonvensjonen (CBD) – der nye mål for konvensjonen frem mot 2030 skal vedtas. Sabima foreslår midler til å utarbeide en plan for norsk oppfølging av den nye naturavtalen. Planen må definere Norges bidrag for å nå de globale målene og tiltakene, virkemidlene og finansieringen som skal få oss dit. Rapporten [Naturens tilstand 2020](#) viser at Norge ikke når ett eneste av de 20 naturmålene som verdens land ble enige om å nå innen 2020. En ny handlingsplan kan være ganske kort, og nøye seg med å vurdere og peke på hvordan den eksisterende [handlingsplanen](#) skal sees i lys av den nye naturavtalen, med suppleringer på tiltaksområder som mangler eller er for svake. Samtidig må planen ha juridisk bindende mål og en tidsramme for oppnåelse av målene, slik at dette også forplikter for finansering av tiltak.